

Judikatura medzinárodných súdnych a kvázi súdnych orgánov v oblasti ochrany ľudských práv týkajúca sa rómskeho etnika

Judicature of International Judicial and Quasi-Judicial Bodies in the Field of Human Rights Related to Romany Ethnic Group

Dagmar Lantajová

Abstract: *The study refers to the judicature of international bodies related to the protection of minorities, particularly Romany ethnic group. Quasi-judicial authorities in the context of universal protection of human rights as well as the European Court of Human Rights and the Court of Justice of the European Union concern this issue within their jurisdiction. In the universal protection of human rights it is particularly the Committee on the Elimination of Racial Discrimination that is monitoring the observance of the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination which provisions protect minorities from discrimination of racial character. The European Court of Human Rights, in the assessment of the states discriminatory conduct, mainly proceeds from the provisions of Article 14 of the European Convention on Human Rights and Fundamental Freedoms (1950) as well as Protocol No. 12 to this Convention. Under the EU law it is mainly about the compliance with Directive 2000/43/EC (20th June 2000), implementing the principle of equal treatment between persons irrespective of racial or ethnic origin. Although the number of the applications related to discrimination against the Roma (especially on the Strasbourg court) is not small, the racial discrimination has been recognised only in some cases.*

Key Words: *Human Rights; International Treaties; Human Rights Treaty Bodies; The Council of Europe; The European System for the Protection of Human Rights; The European Court of Human Rights; Racial Discrimination; Romany Ethnic Group; Court of Justice of the European Union; Discrimination.*

Abstrakt: *Štúdia poukazuje na judikatúru medzinárodných orgánov týkajúcu sa ochrany práv menšín, konkrétne rómskeho etnika. Tak kvázi súdne orgány v rámci univerzálnej ochrany ľudských práv, ako aj Európsky súd*

pre ľudské práva a Súdny dvor Európskej únie sa touto problematikou v rámci svojich kompetencií zaoberajú. V rámci univerzálnej ochrany ľudských práv je to hlavne Výbor pre odstránenie rasovej diskriminácie, ktorý monitoruje dodržiavanie Medzinárodného dohovoru o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie, ktorého ustanovenia chránia menšiny pred diskrimináciou rasového charakteru. Európsky súd pre ľudské práva pri posudzovaní diskriminačného správania sa štátu vychádza najmä z ustanovení čl. 14 Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (1950), ako aj Protokolu č. 12 k tomuto dohovoru. V rámci práva EÚ ide hlavne o dodržiavanie Smernice Rady 2000/43/ES (20. 06. 2000), ktorou sa zavádza zásada rovnakého zaobchádzania s osobami bez ohľadu na rasový alebo etnický pôvod. Napriek tomu, že počet podaní týkajúcich sa diskriminácie Rómov (najmä na štrasburskom súde) nie je malý, iba v niektorých prípadoch bola uznaná rasová diskriminácia.

Kľúčové slová: Ľudské práva; medzinárodné zmluvy; kvázi súdne orgány ochrany ľudských práv; Rada Európy; európsky systém ochrany ľudských práv; Európsky súd pre ľudské práva; rasová diskriminácia; rómske etnikum; Súdny dvor Európskej únie; diskriminácia.

Úvod

Problematika práv rómskeho etnika je veľmi aktuálna, vysoká pozornosť sa jej venuje nielen na vnútroštátnej, ale aj na medzinárodnej úrovni. Osobitne v strednej a východnej Európe po páde železnej opony spoločensko-ekonomické zmeny v spoločnosti zasiahli negatívne asi najviac práve príslušníkov tohto etnika. Podiel na tom mal nielen nárast nezamestnanosti a biedy v spoločnosti, ale najmä rozpad sociálnej siete, zníženie výdavkov na zdravotníctvo a školstvo, čím došlo k rapidnému zníženiu životnej úrovne.¹ V súčasnosti sa dokonca stal synonymom označenia príslušníkov rómskej menšiny pojem „neprispôsobiví občania“.

Aj napriek vyššie uvedenému nemožno pochybovať o potrebe neustálej ochrany príslušníkov tejto menšiny, a to v súlade s jedným z bazálnych princípov ochrany menšín, a tým je princíp priznania špecifických práv príslušníkov menšín (princíp pozitívnej diskriminácie), ktoré zodpovedajú ich odlišnému postaveniu v štátoch.

¹ Bližšie pozri ŠUPÍNOVÁ, M. *Reprodukčné zdravie ako problém sociálne slabých a vylúčených skupín*. 1. vyd. Zvolen: Technická univerzita vo Zvolene, 2011, s. 7. ISBN 978-80-228-2307-4.

Rómovia pochádzajú z oblasti medzi severozápadnou Indiou a iránskou plošinou. Prvé správy o ich príchode do Európy pochádzajú zo 14. storočia a dnes žijú takmer v každom členskom štáte Rady Európy. Odhadom ich celkovo v Európe žije osem až desať miliónov. V niektorých krajinách strednej a východnej Európy tvoria viac ako 5 % populácie. Napriek týmto údajom nie sú Rómovia považovaní za národ, väčšinou boli počas svojej „európskej histórie“ vystavení odmietaniu a prenasledovaniu, a asi aj dôsledkom týchto historických udalostí žijú aj v súčasnosti na okraji spoločnosti vo svojich domovských štátoch a ich zaradenie sa do verejného života je veľmi komplikované.

Príkladom z histórie môže byť aj postavenie tohto etnika na území bývalého Československa. V období Rakúsko-Uhorska, ako aj počas prvej republiky, postavenie menšín a ich práv sa zúžilo na otázku využívania ich vlastného jazyka v styku s úradmi a otázku národnostného školstva, kde sa deti príslušníkov menšín mohli vzdelávať vo svojom materskom jazyku. Avšak pri rómskej menšine to tak nebolo, tieto dve otázky mali parciálny význam, nakoľko do popredia vystupovala hlavne otázka rozdielneho spôsobu života. Štát riešil hlavne otázku kriminality príslušníkov tejto menšiny, zároveň mal však aj snahu obmedzovať ich kočovanie (napr. obecné predpisy o domovskom práve alebo zákon č. 117/1927 Zb. z. a n. o potulných cigánoch). Neskôr, v období komunizmu, sa spôsob života Rómov a ich zločinnosť považovali za negatívne ovplyvňujúce život celej spoločnosti, a preto sa tento štátny režim pokúšal o premenu uvedeného spôsobu ich života a začlenenie Rómov do väčšinovej spoločnosti (napr. Konceptia všestrannej spoločenskej a kultúrnej integrácie Rómov – uznesenie federálnej vlády ČSSR č. 231/1972).² Zároveň je potrebné konštatovať, že Rómovia na území Československa až do prijatia Listiny základných práv a slobôd v roku 1991 nemali status národnostnej menšiny alebo etnickej skupiny. Až po prijatí Listiny základných práv a slobôd sa mohli Rómovia v rámci sčítania obyvateľstva v roku 1991 slobodne prihlásiť k rómskej národnosti. Vláda SR taktiež svojím uznesením č. 153 z 9. apríla 1991 priznala obyvateľom rómskeho pôvodu etnický štatút národnostnej menšiny.³ Ani po osamostatnení Slovenská republika, tak ako aj ďalšie krajiny v Európe, ešte nenašla recept na riešenie rómskej problematiky. Položme si preto otázku, či ak by mali príslušníci

² Bližšie pozri PETRÁŠ, R., H. PETRŮV a H. Ch. SCHEU, eds. *Menšiny a právo v České republice*. 1. vyd. Praha: Auditorium, 2009, s. 82-131. ISBN 978-80-87284-00-1.

³ Bližšie pozri PETRÁŠ, R., H. PETRŮV a H. Ch. SCHEU, eds. *Menšiny a právo v České republice*. 1. vyd. Praha: Auditorium, 2009, s. 380. ISBN 978-80-87284-00-1.

tohto etnika, menšiny, také isté vlastnosti, vedomosti, zručnosti, resp. schopnosti ako príslušníci väčšinového národa, mali by aj rovnaké šance uplatniť sa? Nedošlo by aj tak vo väčšine prípadov k diskriminácii príslušníkov tohto etnika? A práve možné odpovede na tieto otázky sú dôvodom, prečo sme sa rozhodli poukázať na judikatúru medzinárodných súdnych a kvázi súdnych orgánov, čo tieto orgány považujú za porušenie rasovej diskriminácie vo vzťahu k príslušníkom rómskej menšiny všeobecne (nakoľko ide o prípady týkajúce sa porušenia práv nielen v jednom štáte), a možno tým aj napomôcť orgánom verejnej moci jednoduchšie identifikovať a kvalifikovať možnú diskrimináciu v rámci spoločenských vzťahov, pretože základným a východiskovým princípom ľudských práv je rovnosť pri ich výkone a ochrane. Bez tohto princípu by bolo posudzovanie porušovania ľudských práv nespravodlivé.⁴

Cieľom tejto štúdie je analýza judikatúry univerzálne pôsobiacich kvázi súdnych orgánov v rámci procedúry individuálnych oznámení týkajúcich sa rasovej diskriminácie, osobitne Rómov, a judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva v oblasti práv príslušníkov rómskeho etnika, ktoré sa týkajú porušenia čl. 14 (*diskriminácie z dôvodu príslušnosti k rómskemu etniku*) v spojitosti s porušeniami iných ustanovení Európskeho dohovoru o ľudských právach a základných slobodách, ako aj jeho Protokolu č. 12. Z judikatúry Súdneho dvora Európskej únie bude analyzované rozhodnutie vo veci *Komisia za zashitta ot diskriminatsia – Valeri Hariev Belov v. ChEZ Elektro Balgaria AD, ChEZ Raspredelenie Balgaria AD a Darzhavna Komisia po energiyno i vodno regulirane (vec C-394/11)*, ktoré nakoniec neriešilo otázku diskriminácie ako takej, i keď sa ako jediné doposiaľ týkalo diskriminácie z dôvodu príslušnosti k rómskemu etniku.

Analýzou judikatúry vyššie uvedených kvázi-súdnych a súdnych orgánov je možné dospieť nielen k zisteniu, ktoré práva vo vzťahu k príslušníkom rómskeho etnika sú najviac porušované, ale aj aké správanie sa voči týmto osobám je, alebo už nie je v súlade s medzinárodnoprávnymi záväzkami štátov.

⁴ Bližšie pozri SVÁK, J. *Ochrana ľudských práv: (z pohľadu judikatúry a doktríny štrasburských orgánov ochrany práv)*. 2. rozš. vyd. Žilina: Poradca podnikateľa, 2006, s. 973. ISBN 978-80-88931-51-5.

Univerzálny systém ochrany ľudských práv a jeho kvázi súdne orgány vo vzťahu k ochrane práv príslušníkov rómskej menšiny

Prvým zmluvným dokumentom, ktorý upravoval ochranu národnostných menšín na univerzálny úrovni a je veľmi dôležitým vo vzťahu k ochrane práv rómskeho etnika, je *Medzinárodný dohovor o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie* (publikovaný v Zbierke zákonov pod č. 95/1974 Zb. – ďalej len „dohovor“), ktorý bol na pôde Organizácie Spojených národov prijatý 21. decembra 1965 (New York). Zmluvné štáty tohto dohovoru deklarujú, že *odsudzujú všetku propagandu a všetky organizácie, ktoré sú založené na myšlienkach alebo teóriách o nadradenosti jednej rasy alebo skupiny osôb jednej farby pleti alebo etnického pôvodu alebo ktoré sa pokúšajú ospravedlňovať alebo povzbudzovať akúkoľvek formu rasovej nenávisťi a diskriminácie. Zároveň sa zaväzujú, že prijmu bezodkladné a pozitívne opatrenia na odstránenie akéhokoľvek podnecovania k rasovej diskriminácii alebo činov rasovej diskriminácie* (čl. 4).

Dohovor vo svojom čl. 1 definuje rasovú diskrimináciu ako *akékoľvek rozlišovanie, vylučovanie, obmedzovanie alebo zvýhodňovanie založené na rase, farbe pleti, rodovom alebo na národnostnom alebo etnickom pôvode, ktorého cieľom alebo následkom je znemožnenie alebo obmedzenie uznania, používania alebo uskutočňovania ľudských práv a základných slobôd na základe rovnosti v politickej, hospodárskej, sociálnej, kultúrnej alebo v ktorejkoľvek inej oblasti verejného života*. Dôležitý je najmä článok 2, ktorý zaväzuje zmluvné strany prijať také opatrenia, ktorými zabezpečia plnenie ustanovení dohovoru, o.i. nevykonávať, nepodporovať, neobhajovať, ani nepovzbudzovať rasovú diskrimináciu, a zároveň prijmú všetky dostupné legislatívne opatrenia, aby túto diskrimináciu zakázali a odstránili.⁵

Dohovor vytvoril aj kvázi súdny orgán OSN, ktorého jurisdikciu uznala aj Slovenská republika, a to Výbor OSN pre odstránenie rasovej diskriminácie (pozostávajúci z 18 členov), pred ktorým boli prerokovávané tri individuálne oznámenia sťažovateľov proti Slovensku, z ktorých v dvoch prípadoch výbor konštatoval porušenie práv vyplývajúcich z dohovoru.⁶ Kontrolný mechanizmus výboru pozostáva z 3 procedúr,

⁵ Bližšie pozri JANKUV, J. *Medzinárodnoprávna ochrana práv príslušníkov menšín*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 208. ISBN 978-80-7380-210-3; resp. JANKUV, J. *Medzinárodné a európske mechanizmy ochrany ľudských práv*. 1. vyd. Bratislava: Iura Edition, 2006, s. 102. ISBN 978-80-8078-096-8.

⁶ Bližšie pozri Miroslav Lacko v. *Slovak Republic* [2001-08-09]. Communication No. 11/1998, UN Doc. CERD/C/59/D/11/1998; *Anna Koptova v. Slovak Republic* [2000-08-08].

dvoch obligatórnych – spravodajskej v súlade s čl. 9 dohovoru a procedúry medzištátnych oznámení v súlade s čl. 11, a fakultatívnej procedúry individuálnych oznámení v súlade s čl. 14 dohovoru.

Procedúra individuálnych oznámení bola od jej zavedenia využívaná predovšetkým cudzincami, avšak v súčasnosti sa prostredníctvom nej domáhajú svojich práv občania štátov patriaci k národnostným, etnickým či rasovým menšinám. Dôkazom toho je aj judikatúra výboru nielen vo vzťahu k Slovensku, kde všetky tri oznámenia podali príslušníci etnickej skupiny a namietali porušenie svojich práv zo strany štátu. Podľa štatistiky dostupnej na internetovej stránke výboru k 1. decembru 2013 sa výbor zaoberal 48 oznámeniami, z ktorých 18 vyhlásil za neprijateľné, 1 bolo prerušené, v 11 konštatoval porušenie dohovoru, v 14 zistil, že k takému porušeniu nedošlo.⁷ Medzi krajiny, voči ktorým oznámenia smerovali patria Dánsko (21), Austrália (7), Holandsko, Nórsko, Slovensko a Švédsko (3), Francúzsko (2) a Nemecko, Rusko, a Srbsko, resp. Čierna Hora (1). Sťažovatelia boli príslušníci rómskeho etnika len v 5 prípadoch, a to v 3 prípadoch proti Slovensku, v jednom prípade proti Srbsku, resp. Čiernej Hore, ako aj Rusku.

Sťažovatelia vo svojom oznámení musia na to, aby výbor považoval ich oznámenie za prijateľné, splniť niekoľko podmienok stanovených dohovorom a rokovacím poriadkom výboru.⁸ Individuálne oznámenie môžu podávať jednotlivci, ako aj skupiny osôb pod jurisdikciou štátu – zmluvnej strany dohovoru, môžu sa nechať v konaní zastupovať na základe plnej moci, oznámenie musí byť v písomnej forme, musia byť vyčerpané všetky dostupné vnútroštátne prostriedky nápravy, oznámenie je potrebné predložiť výboru do 6 mesiacov od vyčerpania týchto prostriedkov nápravy. Výbor sa nezaobera anonymnými oznámeniami, no konkrétnu identitu sťažovateľa môže oznámiť dotknutému štátu iba so súhlasom tejto osoby.⁹ Obsah oznámenia musí byť zlučiteľný s ustanoveniami dohovoru s dodržaním príslušnosti *ratione materiae*, *ratione temporis*, *ratione loci* a *ratione personae*, ktorá v sebe obsahuje splnenie po-

Communication No. 13/1998, UN Doc. CERD/C/57/D/13/1998; a *L. R. et al. v. Slovakia* [2005-03-07]. Communication No. 31/2003, UN Doc. CERD/C/66/D/31/2003.

⁷ Bližšie pozri Human Rights Bodies. In: *United Nations Human Rights* [online]. 2013 [cit. 2013-11-23]. Dostupné na: http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/TBSearch.aspx?Lang=en.

⁸ Bližšie pozri *Rules of Procedure* [1989-01-01]. UN Doc. CERD/C/35/Rev.3.

⁹ Bližšie pozri STRÁŽNICKÁ, V., A. ERDŐSOVÁ, I. HAUERLANDOVÁ, N. MATIS a A. STRÁŽNICKÁ. *Medzinárodná a európska ochrana ľudských práv*. 1. vyd. Bratislava: Eurokódex, 2013, s. 114. ISBN 978-80-89447-95-4.

žiadaiev aktívnej a pasívnej legitímácie sťažovateľa. Oznámenie možno podať aj v prípade, že je vec predmetom konania pred iným medzinárodným orgánom, alebo už bolo v danej veci rozhodnuté.¹⁰

Rozhodnutie výboru je pre sťažovateľa konečné, neexistuje voči nemu žiaden opravný prostriedok. Rozhodnutie výboru nie je v súlade s čl. 14 dohovoru záväzná pre štát, ale aj tu je potrebné brať do úvahy znenie čl. 2 dohovoru, ktoré zakotvuje záväzky štátu nevykonávať rasovú diskrimináciu prostredníctvom svojich orgánov, ani ju nepodporovať, neobhajovať a zakázať a odstrániť ju všetkými vhodnými prostriedkami. Napriek nezáväznosti názorov výboru sú tieto zo strany štátov, zmluvných strán, rešpektované a uložené opatrenia sú plnené. Výbor zistenia týkajúce sa štátom prijatých opatrení publikuje každoročne vo svojej výročnej správe.

Tak, ako sme už vyššie uviedli, výbor obdržal tri oznámenia, v ktorých sťažovatelia namietali porušenie práv vyplývajúcich z dohovoru zo strany slovenských orgánov.

Prvým oznámením (*Miroslav Lacko v. SR*)¹¹ bol prípad slovenského občana rómskeho etnika, ktorý namietal porušenie čl. 2 (*zákaz rasovej diskriminácie štátnymi orgánmi, zákaz podporovania, obhajovania a povzbudzovania rasovej diskriminácie*), čl. 3 (*odsúdenie, zákaz a odstránenie rasovej segregácie a apartheidu*), čl. 4 (*záväzok štátu vyhlásiť za trestné šírenie myšlienok rasovej nadradenosti a nenávisť, podnecovanie k takýmto činom, ako aj poskytovanie podpory rasistickej činnosti*), čl. 5 (*zákaz a odstránenie akejkoľvek rasovej diskriminácie a zaručenie práva pre každého na rovnosť pred zákonom bez diskriminačného rozlišovania*) a čl. 6 (*povinnosť štátu zabezpečiť ochranu všetkých osôb pred činmi rasovej diskriminácie a náhradu škody*) dohovoru tým, že nebol obslužený v reštaurácii v Košiciach na železničnej stanici. Po tom, ako vstúpil s ďalšími osobami do tohto zariadenia, mu čašníčka povedala, že na príkaz majiteľa reštaurácie nemá obsluhovať Rómov. Majiteľ to odôvodnil v minulosti zničením zariadenia reštaurácie Rómami. Sťažovateľ namietal, že ani on, ani jeho spoločníci dané zariadenie nezničili. Následne si vypočul tvrdenie, že iba slušní Rómovia budú obslužení. Sťažovateľ inicioval trestné konanie, ktorého výsledkom bolo vydanie rozsudku, v ktorom súd uznal správanie sa vlastníka reštaurácie za nezákonné, uznal ho vinným a vy-

¹⁰ Bližšie pozri *Rules of Procedure* [1989-01-01]. UN Doc. CERD/C/35/Rev.3.

¹¹ Bližšie pozri *Miroslav Lacko v. Slovak Republic* [2001-08-09]. Communication No. 11/1998, UN Doc. CERD/C/59/D/11/1998.

meral mu peňažný trest vo výške 5 000 SKK alebo trest odňatia slobody na 3 mesiace. Výbor toto oznámenie vyhlásil za prijateľné a po preskúmaní veci dospel k záveru, že uznanie vinným majiteľa reštaurácie a uloženie trestu bolo v súlade s povinnosťami štátu, ktoré má v rámci boja proti rasovej diskriminácii. Na základe tohto názoru výbor nezistil porušenie ustanovení dohovoru zo strany štátu, ale odporučil Slovenskej republike doplniť svoju legislatívu o právny predpis zaručujúci slobodný prístup k verejným miestam (*prístup na všetky miesta a na používanie všetkých služieb určených pre verejnosť*) v súlade s ustanoveniami čl. 5 písm. f) dohovoru.

Druhým, zo strany sťažovateľky úspešným oznámením (*Anna Koptová v. SR*),¹² bol prípad rómskej aktivistky, ktorá zastupovala sedem rómskych rodín z obcí Rovné a Zbudské Dlhé, ktoré si v roku 1981 našli prácu v poľnohospodárskom družstve v obci Krásny Brod, časti Ňagov a Rokytovec, a získali tu, v súlade so zákonom, trvalý pobyt. V roku 1989 družstvo rozviazalo s rodinami pracovný pomer a tie boli nútené opustiť svoje obydlia v priestore družstva, ktoré boli po ich odchode zbúrané. Tieto rodiny sa počas nasledujúcich niekoľkých rokov snažili získať ubytovanie v okrese Medzilaborce, no žiadna z obcí im neumožnila umiestnenie vlastného karavanu (ktorého prenájom im zabezpečila Správa sociálneho zabezpečenia v Medzilaborciach) v katastri týchto obcí. V roku 1997 sa rodiny usadili v obci Čabiny, ktorej obyvatelia však s týmto činom nesúhlasili, a preto sa starosta obce dohodol so starostami obcí Čabalovce a Ňagov o ubytovaní týchto rodín v katastri ich obcí. Starosta Rokytoviec nebol prítomný na tomto stretnutí a obecná rada schválila 8. júna 1997 uznesenie č. 21, ktoré výslovne zakázalo rómskym rodinám usadiť sa v ich katastri, a zároveň deklarovalo, že nie sú pôvodní obyvatelia tejto obce a po oddelení Rokytoviec od Krásneho Brodu nemajú nárok na trvalý pobyt v ich obci. Obdobné uznesenie č. 22 s neobmedzenou dobou platnosti prijali 16. júla 1997 aj zástupcovia obce Ňagov, ktoré však zakazovalo rómskym občanom aj vstup a zdržiavanie sa v katastri ich obce. Dotknutí občania preto požiadali o prešetrenie zákonnosti oboch uznesení generálneho prokurátora SR a obrátili sa aj na Ústavný súd SR, ten však ich podania zamietol. Po tom, ako bolo v roku 1998 podané oznámenie výboru namietajúce porušenie práv obsiahnutých v *článkoch 2, 3, 4, 5 a 6 dohovoru*, s dôrazom na porušenie práva na slobodu pohybu a pobytu v rámci hraníc štátu, sa na osobitnej schôdzi 8. apríla

¹² Bližšie pozri *Anna Koptova v. Slovak Republic* [2000-08-08]. Communication No. 13/1998, UN Doc. CERD/C/57/D/13/1998.

1999 zišli zástupcovia obecných rád Ňagova aj Rokytoviec a za účasti okresného prokurátora zrušili sporné uznesenia v rámci autoremedúry. Výbor vyhlásil oznámenie za prijateľné a po oboznámení sa so všetkými okolnosťami prípadu vydal názor, v ktorom konštatoval porušenie práva na slobodu pohybu a pobytu v rámci hraníc štátu (*čl. 5 písm. d) a i) dohovoru*) počas doby platnosti sporných uznesení (jún 1997 – apríl 1999) zo strany Slovenskej republiky, a to z dôvodu textácie uznesení, ktoré jasne naznačovali, že nielen dotknutým rómskym rodinám nebol umožnený pobyt a pohyb v daných obciach, ale aj ostatným Rómom. Zároveň bolo zo strany výboru Slovensku odporučené, aby podniklo opatrenia nevyhnutné na zabezpečenie úplnej eliminácie praktík obmedzujúcich slobodu pohybu a pobytu Rómov pod jeho jurisdikciou.

Ostatné oznámenie výboru vo vzťahu k Slovensku (*L. R. a ďalší v. SR*)¹³ sa týkalo diskriminačného konania mestského zastupiteľstva v Dobšinej, ktoré najprv schválilo svojím uznesením výstavbu nízkoštandardných obydľí pre (ako to označili v sťažnosti sťažovatelia) rómskych obyvateľov mesta a uložilo primátorovi úlohu pripraviť projekt zameraný na zabezpečenie financií z vládneho fondu zriadeného práve na zlepšenie bytových podmienok Rómov v zmluvnom štáte, nakoľko asi 1 800 Rómov žije v meste v nevyhovujúcich obydliach. Následne obyvateľia mesta vytvorili 5-členný petičný výbor, ktorý pripravil petíciu, ktorú podpísalo 2 762 (aj rómskych) obyvateľov mesta (z celkového počtu 4 963) s textom: „Nesúhlasím s výstavbou nízkonákladových bytov pre občanov cigánskej národnosti na území mesta Dobšiná, nakoľko hrozí prílev neprispôsobivých občanov cigánskej národnosti z okolia, dokonca aj z iných okresov a krajov.“ Petícia bola predložená mestskému zastupiteľstvu 30. júla 2002, ktoré jednomyselne schválilo zrušenie pôvodného uznesenia prostredníctvom druhého uznesenia, odvolávajúc sa výslovne na petíciu. Sťažovatelia sa obrátili so žiadosťou o prešetrenie obsahu petície a obžaloby jej autorov na okresného prokurátora v Rožňave, ten však žiadosť zamietol s odôvodnením nedostatku právomocí na takýto postup. Sťažovatelia podali sťažnosť na Ústavný súd so žiadosťou, aby zrušil druhé uznesenie mestského zastupiteľstva a preskúmal zákonnosť petície, nakoľko boli porušené čl. 12 a 33 Ústavy SR, zákon o petičnom práve a Rámcový dohovor o ochrane národnostných menšín.¹⁴ Vzhľadom na to,

¹³ Bližšie pozri *L. R. et al. v. Slovakia* [2005-03-07]. Communication No. 31/2003, UN Doc. CERD/C/66/D/31/2003.

¹⁴ Bližšie pozri *Rámcový dohovor na ochranu národnostných menšín* [1995-02-01]. Štrasburg: Rada Európy, 1995 [Publikovaný pod č. 160/1998 Z.z.].

že podanie nebolo úplné (napriek tomu, že Ústavný súd dvakrát požiadal sťažovateľov o doplnenie ich sťažnosti), Ústavný súd následne odmietol sťažnosť ako zjavne neopodstatnenú. Oznámenie adresované výboru namietalo porušenie *článkov 2, 4, 5 a 6 dohovoru*. Výbor po preskúmaní oznámenia dospel k záveru, že Slovensko porušilo čl. 2 ods. 1 písm. a) (*zákaz rasovej diskriminácie a povinnosť všetkých verejných orgánov a inštitúcií konať v súlade s týmto záväzkom*), čl. 5 písm. d) bod iii) (*zákaz rasovej diskriminácie a zaručenie práva každého na štátne občianstvo*) a čl. 6 dohovoru (*právo žiadať na súdoch spravodlivú a primeranú náhradu za škodu, ktorú utrpeli v dôsledku rasovej diskriminácie*) a je povinné poskytnúť sťažovateľom efektívny prostriedok nápravy v súlade s čl. 6 dohovoru a zabezpečiť, aby sa podobné porušenia v budúcnosti nevyskytli. Najmä by malo prijať opatrenia zaisťujúce sťažovateľom postavenie pred prijatím druhého uznesenia mestského zastupiteľstva. Slovenská republika 9. júna 2005 informovala výbor, že mestské zastupiteľstvo v Dobšinej zrušilo dve uznesenia týkajúce sa daného prípadu, vezmúc do úvahy názor výboru, a dospelu ku dohode vo vzťahu k realizácii nízkonákladových domov na danom území, pričom bude venovať zvýšenú pozornosť bytovému problému rómskej komunity. Taktiež bolo iniciované trestné konanie proti piatim členom petičného výboru v súlade s § 198a Trestného zákona.¹⁵

Ďalšou krajinou, voči ktorej smerovalo individuálne oznámenie, bolo Srbsko a Čierna Hora v roku 2003 (*Dragan Durmic v. Srbsko a Čierna Hora*).¹⁶ Sťažovateľ Dragan Durmic, občan Srbska a Čiernej Hory, ale s národnosťou rómskou, ktorého v konaní zastupovalo Európske centrum pre práva Rómov, ako aj Centrum humanitárneho práva, namietal porušenie čl. 2 ods. 1 písm. d) (*zákaz odstránenie rasovej diskriminácie vykonávanej kýmkoľvek*), čl. 5 písm. f) (*právo prístupu na všetky miesta a na používanie všetkých služieb určených verejnosti*), čl. 3 (*rasová segregácia*), čl. 4 písm. c) (*zákaz pre verejné orgány a inštitúcie podporovať alebo podnecovať rasovú diskrimináciu*) a čl. 6 (*povinnosť štátu zabezpečiť ochranu všetkých osôb pred činmi rasovej diskriminácie a náhradu škody*) dohovoru. V roku 2000 bolo zo strany Centra humanitárneho práva vykonaných viacero „testov“ na území Srbska, ktorých výsledkom mali byť informácie, či sú alebo nie sú príslušníci rómskej menšiny diskriminovaní v dodr-

¹⁵ Bližšie pozri *L. R. et al. v. Slovakia* [2005-03-07]. Communication No. 31/2003, UN Doc. CERD/C/66/D/31/2003, A/60/18, s. 119-133.

¹⁶ Bližšie pozri *Mr. Dragan Durmic v. Serbia and Montenegro* [2006-03-06]. Communication No. 29/2003, UN Doc. CERD/C/68/D/29/2003.

žiavaný práva prístupu na verejné miesta, nakoľko sa zväčšoval počet sťažností na odopretie takéhoto prístupu Rómom. Výsledky tohto testovania boli použité ako podporný argument v tomto prípade. Dňa 18. februára 2000 sa dvaja Rómovia (z toho jeden sťažovateľ) a tri osoby nie rómskeho pôvodu rozhodli navštíviť diskotéku v Belehrade. Všetci piati boli elegantne oblečení, slušne sa správajúci a neboli pod vplyvom alkoholu. Jediným rozlišovacím znakom bola teda farba pleti. Kým dvom príslušníkom rómskeho etnika nebol umožnený vstup s odôvodnením, že je to súkromná oslava a vstup bez pozvánok nie je možný, ostatní traja vstup umožnený mali aj bez pozvánok. Dňa 21. júla 2000 bolo zo strany Centra humanitárneho práva v mene sťažovateľa podané trestné oznámenie na prokuratúru v Belehrade z dôvodu spáchania trestného činu podľa čl. 60 Trestného zákona Srbska, odvolávajúc sa pritom aj na porušenie čl. 5 písm. f) dohovoru. Sedem mesiacov nedostali odpoveď, a preto opätovne požiadali prokuratúru, aby konala. V októbri 2001 bolo Centrum humanitárneho práva informované zo strany prokurátora, že majiteľ diskotéky v ten večer usporiadal súkromnú oslavu, čo vo svojom vyjadrení pre výbor potvrdilo aj ministerstvo vnútra (ktoré zároveň informovalo, že majiteľ diskotéky nie je schopný identifikovať príslušníkov bezpečnostnej služby, ktorí mali v ten večer službu z dôvodu častých personálnych zmien). V januári 2002 sa sťažovateľ obrátil s petíciou na Federálny ústavný súd, ktorý však vo veci nekonal nasledujúcich 15 mesiacov. Sťažovateľ tiež uviedol, že použitie „testovania“ ako techniky na zhromažďovanie dôkazov o diskriminácii povoľujú už od roku 1950 americké sudy, a taktiež výbor takúto možnosť pripustil a konštatoval, že využil všetky dostupné vnútroštátne prostriedky nápravy, nakoľko bývalá Republika Juhoslávia (predchodca Srbska a Čiernej Hory) vo svojej deklarácii zo dňa 27. júna 2001 vyhlásila, že Federálny ústavný súd je poslednou súdnou inštanciou, ktorá môže zjednať nápravu v otázke diskriminácie, avšak len v prípade, že nie je možné využiť iné riešenie.¹⁷ Tento princíp zostal zachovaný aj v novej ústave Srbska a Čiernej Hory zo 4. februára 2003. Avšak až do podania individuálneho oznámenia sa sťažovateľ nedočkal prerokovania svojej sťažnosti ani Federálnym ústavným súdom bývalej Republiky Juhoslávie, ani jeho nástupcom Ústavným súdom Srbska a Čiernej Hory. Napriek tomu výbor uznal

¹⁷ Bližšie pozri *Miroslav Lacko v. Slovak Republic* [2001-08-09]. Communication No. 11/1998, UN Doc. CERD/C/59/D/11/1998; *B. J. v. Denmark* [2000-03-17]. Communication No. 17/1999, UN Doc. CERD/C/56/D/17/1999; a *Ms. M. B. v. Denmark* [2002-03-13]. Communication No. 20/2000, UN Doc. CERD/C/60/D/20/2000.

z hľadiska vyčerpania všetkých vnútroštátnych opravných prostriedkov oznámenie za prípustné vzhľadom na to, že čl. 14 ods. 7 písm. a) dohovoru umožňuje zaoberať sa oznámením aj v prípade, že neboli vyčerpané všetky vnútroštátne opravné prostriedky, pretože sa opravné konanie neoprávnene preťahuje (sťažovateľ podal svoju sťažnosť na ústavný súd 30. januára 2002 a ku dňu vydania názoru k tomuto oznámeniu výborom – 6. marec 2006 – ústavný súd nevytýčil pojednávanie vo veci). Výbor nakoniec rozhodol, že došlo k porušeniu čl. 6 dohovoru aj napriek tomu, že sa Srbsku a Čiernej Hore nepodarilo vyšetriť daný incident, a teda nemožno hovoriť zároveň aj o porušení hmotného práva (čl. 5 písm. f)). Judikatúra výboru takúto možnosť pripúšťa.¹⁸

V prípade *A. S. v. Ruská federácia*¹⁹ sa sťažovateľka, ruská občianka rómskeho etnika narodená v Pskovskom regióne, ale momentálne žijúca v Sankt Peterburgu, sťažovala, že Ruská federácia porušila znenie článkov 4, 5 a 6 dohovoru. Dňa 16. júla 2008 našla v meste Opoška v Pskovskom regióne na elektrickom stĺpe leták s textom, ktorý veľmi hanlivo urážal príslušníkov rómskeho etnika („čierni bastardi“) a nevyberavým spôsobom ich vyhánal mimo daného územia. Podala preto sťažnosť prokurátorovi Pskovského regiónu s návrhom na začatie trestného stíhania pre porušenie čl. 282 (podnecovanie k nenávisťi alebo nepriateľstva, poníženie z ľudskej dôstojnosti) a čl. 280 (výzva na verejnú podporu extrémistických aktivít) Trestného zákona Ruskej federácie. Neskôr boli nájdené ďalšie dva letáky s podobným obsahom a zobrazenou nacistickou svastikou. Tento úrad však na základe zistenia, že autorom týchto letákov bola tretia osoba, ktorá bola v spore s osobami uvedenými na danom letáku, nezačal trestné stíhanie pre vyššie uvedené porušenie čl. 282 a 280 Trestného zákona pre nedostatok dôkazov, ale zistil porušenie zákona z dôvodu iných trestných činov, a to ohováranie, urážka, ktoré však možno vyšetrovať iba v prípade, že sťažnosť podá poškodená osoba. Toto rozhodnutie bolo následne päťkrát opätovne preverované, ale každé preverovanie bolo ukončené rovnakým rozhodnutím o nezačatí trestného stíhania, nakoľko sa príslušné orgány odvolávali na tvrdenie autorov letákov, ktorí tvrdili, že cieľom bolo len vystrašiť dve osoby uvedené v letáku a obsah letáku preto nebol namierený voči komukolvek. Ani súd,

¹⁸ Bližšie pozri *Ziad Ben Ahmed Habassi v. Denmark* [1999-03-17]. Communication No. 10/1997, UN Doc. CERD/C/54/D/10/1997; a *Kashif Ahmad v. Denmark* [2000-03-13]. Communication No. 16/1999, UN Doc. CERD/C/56/D/16/1999.

¹⁹ Bližšie pozri *A. S. v. Russian Federation* [2011-08-26]. Communication No. 45/2009, UN Doc. CERD/C/79/D/45/2009.

na ktorý sa sťažovateľka obrátila, však nápravu nezjednal s odôvodnením márneho uplynutia odvolacej lehoty voči prvému rozhodnutiu prokurátora. Následne sa súd zaoberal odvolaním na štvrté rozhodnutie prokurátora, avšak rozhodol o nedostatku aktívnej legitímácie sťažovateľky, a to vzhľadom na to, že sťažovateľka nie je obyvateľkou mesta Opoška, ale dediny Vlesno, kde však letáky neboli distribuované. Následne sa oznámením zaoberal aj výbor, ktorý v podstate akceptoval rozhodnutie ruských orgánov a rozhodol o neprípustnosti oznámenia *ratione personae* s odôvodnením vychádzajúcim z ustálenej jurisprudencie výboru, ktorá stanovuje, že porušenie ustanovení dohovoru sa musí osobne týkať sťažovateľa (teda musí byť priamo on obeťou porušenia dohovoru) a nemožno skúmať spory všeobecnej povahy bez identifikovanej obete (*actio popularis*). Napriek tomu výbor pripomenul povinnosť štátnych orgánov začať vyšetrovanie takýchto porušení dohovoru (povzbudzovanie rasovej nenávisťi a diskriminácie) *ex officio* bez ohľadu na to, či došlo k porušeniu vnútroštátnych predpisov, alebo nie.

Podobná úprava týkajúca sa individuálnych oznámení bola prijatá aj v rámci *Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach* (New York, 16. decembra 1966, publikovaný v zbierke zákonov pod č. 120/1976 Zb.), resp. jeho Opčného protokolu (New York, 16. decembra 1966, publikovaný v zbierke zákonov pod č. 169/1991 Zb.), a to konkrétne v čl. 1, ktorý umožňuje prijímanie a posudzovanie takýchto oznámení od občanov štátov zmluvných strán tohto paktu a protokolu. Dohovor všeobecne upravujúci otázku ochrany ľudských práv obsahuje aj meritorne ustanovenie týkajúce sa ochrany menšín v čl. 27, ktoré určuje, že v štátoch, kde existujú etnické, náboženské alebo jazykové menšiny, sa nebude ich príslušníkom upierať právo, aby spolu s ostatnými príslušníkmi menšiny užívali svoju vlastnú kultúru, vyznávali a prejavovali svoje vlastné náboženstvo, alebo používali svoj vlastný jazyk.²⁰ Napriek tomu, že ide o negatívne formulované ustanovenie, v porovnaní s ostatnými pozitívne a jasne formulovanými ustanoveniami, je toto ustanovenie doteraz jedinou právne záväznou normou upravujúcou ochranu práv príslušníkov národnostných menšín na univerzálnej úrovni.²¹ Výbor však dote-

²⁰ Bližšie pozri WELLER, M. ed. *Universal Minority Rights: A Commentary on the Jurisprudence of International Courts and Treaty Bodies*. 1st ed. Oxford: Oxford University Press, 2007, s. 10-11. ISBN 978-0-19-920851-7.

²¹ Bližšie pozri PETRÁŠ, R., H. PETRŮV a H. Ch. SCHEU, eds. *Menšiny a právo v České republice*. 1. vyd. Praha: Auditorium, 2009, s. 270. ISBN 978-80-87284-00-1.

raz nedostal oznámenie, po prešetrení ktorého by konštatoval porušenie práv príslušníkov rómskeho etnika z dôvodu etnickej príslušnosti.

Ďalší kvázi-súdny orgán, Výbor OSN pre odstránenie diskriminácie žien, majúc 23 členov, vznikol na základe *Dohovoru o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien* (ďalej len „CEDAW“).²² Dohovor definuje v čl. 1 pojem „diskriminácia žien“ ako akékoľvek robenie rozdielu, vylúčenie alebo obmedzenie vykonané na základe pohlavia, ktorého dôsledkom alebo cieľom je narušiť alebo zrušiť uznanie, požívanie alebo uplatnenie zo strany žien, bez ohľadu na ich rodinný stav, na základe rovnoprávnosti mužov a žien, ľudských práv a základných slobôd v politickej, hospodárskej, sociálnej, kultúrnej, občianskej alebo inej oblasti. Štát, zmluvná strana dohovoru, je povinný zabezpečiť rovnosť mužov a žien tak v ústavných, ako aj právnych predpisoch, a zároveň sa zaväzuje, že prijme, podobne ako pri Dohovore o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie, všetky adekvátne opatrenia na zlepšenie postavenia žien v spoločnosti, napr. sa zaväzuje vylúčiť diskrimináciu v politike a verejnom živote, uznať spoločnú zodpovednosť muža a ženy za výchovu a rozvoj ich detí, zabezpečiť rovnaké práva mužov a žien v oblasti štátnej príslušnosti, vzdelávania, zamestnania či v zdravotnej starostlivosti. Výbor má kompetencie v rámci spravodajskej procedúry v súlade s čl. 18 dohovoru a jednotlivci môžu podávať oznámenia v súlade s čl. 1 a nasl. Opčného protokolu.²³ Konanie pred týmto výborom je takmer totožné s konaním pred Výborom OSN pre odstránenie rasovej diskriminácie.²⁴ Výbor sa zaoberal aj kauzami, ktorých sťažovatelia boli príslušníci rómskeho etnika. Zaoberal sa aj prípadom, ktorý sa týkal Slovenska a sterilizácie rómskych žien. Dňa 21. septembra 2004 medzinárodná mimovládna organizácia podala v súlade s čl. 8 Opčného protokolu k predmetnému dohovoru oznámenie CEDAW-u o systematickom porušovaní čl. 12 (*odstránenie diskriminácie žien v starostlivosti o zdravie, zabezpečenie starostlivosti o ženy v súvislosti s materstvom*) dohovoru Slovenskou republikou v súvislosti s údajnými sterilizáciami rómskych žien. Po predložení stanoviska vládou SR bola táto dňa 1. augusta 2005 informovaná zo strany sekretariátu CEDAW-u o ocenení jej legislatívnych krokov (prijatie

²² Bližšie pozri *Dohovor o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien* [1979-12-18]. New York: OSN, 1979 [Publikovaný pod č. 62/1987 Zb.].

²³ Bližšie pozri *Opčný protokol k Dohovoru o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien* [1999-10-06]. New York: OSN, 1999 [Publikovaný pod č. 343/2001 Z.z.].

²⁴ Bližšie pozri *Rules of Procedure of the Committee on the Elimination of Discrimination against Women*. UN Doc. A/56/38 (2001), s. 86-115.

nového zákona o zdravotnej starostlivosti) a o neuskutočnení vyšetovania v súlade s čl. 8 Opčného protokolu.²⁵

CEDAW sa však zaoberal prípadom, kde sťažovateľkou bola príslušníčka rómskeho etnika a dôvodom oznámenia bola taktiež sterilizácia sťažovateľky (prípád *A. S. v. Maďarsko*).²⁶ Napriek tomu, že nútená sterilizácia príslušníčky rómskeho etnika bola vykonaná zo strany personálu nemocnice pred nadobudnutím platnosti opčného protokolu k dohovoru pre Maďarsko, ktorý umožňuje podať individuálne oznámenie, CEDAW neoznačil toto oznámenie za neprípustné *ratione temporis* z dôvodu, že ide o skutočnosť kontinuálnej povahy a uznal porušenie čl. 10 písm. h) dohovoru (*právo na prístup k vzdelávacím informáciám napomáhajúcim zabezpečiť zdravie a blaho rodiny, vrátane informácií týkajúcich sa plánovania rodiny*). Sťažovateľka je matkou troch detí a v roku 2000 bola opäť tehotná, jej tehotenstvo bolo ukončené cisárskym rezom, ktorým bolo vytiahnuté mŕtve embryo z jej tela. Pred samotným úkonom bola požiadaná personálom nemocnice, aby podpísala súhlas so samotným cisárskym rezom, ako aj s transfúziou a anestéziou. V rámci súhlasu s cisárskym rezom však podpísala aj súhlas so sterilizáciou, čo však ona sama netušila, nakoľko išlo o ručne napísaný, ťažko čitateľný text, v ktorom boli použité latinské výrazy, ktorých význam jej nebol jasný. Okrem iného teda svojím podpisom potvrdila, že si je vedomá smrti svojho embrya a nechce byť znovu tehotná a opätovne rodiť, a zároveň týmto požiadala aj o sterilizáciu. Až pred odchodom z nemocnice sa opýtala lekára, kedy bude môcť opäť otehotnieť, a až v rámci tohto rozhovoru pochopila význam slova sterilizácia, na ktorú by ona nedala súhlas vzhľadom na svoje katolícke vierovyznanie, ako aj svoju úlohu v rámci rómskej rodiny. Sťažovateľka sa obrátila so žalobou na súd prvého stupňa, ktorý jej návrh zamietol. Druhostupňový súd konštatoval, že personál nemocnice konal nedbanlivo, nakoľko nevysvetlil pacientke význam podpísaných vyhlásení a riziká, ako aj dôsledky jednotlivých úkonov, ktoré sa chystal vykonať. Avšak vzhľadom na to, že sťažovateľka nemá trvalé poškodenie, a zároveň nebola dokázaná príčinná súvislosť s konaním nemocnice, odvolací súd odvolanie zamietol. Výbor konštatoval aj porušenie čl. 12 Dohovoru (*právo*

²⁵ Bližšie pozri *Druhá a tretia periodická správa SR k Dohovoru o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien: (za obdobie 1998 – 2006)* [online]. 2013. 68 s. [cit. 2013-11-23]. Dostupné na: [http://www.foreign.gov.sk/App/wcm/media.nsf/vw_ByID/ID_F50BBDEA0404687CC1257648004BD6B9_SK/\\$File/234_periodicka_sprava_k_Dohovoru_o_odstraneni_vsetkych_foriem_diskriminacie_zien.rtf](http://www.foreign.gov.sk/App/wcm/media.nsf/vw_ByID/ID_F50BBDEA0404687CC1257648004BD6B9_SK/$File/234_periodicka_sprava_k_Dohovoru_o_odstraneni_vsetkych_foriem_diskriminacie_zien.rtf).

²⁶ Bližšie pozri *Ms. A. S. v. Hungary* [2006-08-14]. Communication No. 4/2004, UN Doc. CE-DAW/C/36/D/4/2004.

na zdravotnú starostlivosť osobitne počas tehotenstva a šestonedelia), ako aj čl. 16 ods. 1 písm. e) (právo rovnako sa slobodne rozhodnúť o počte a čase narodenia detí a právo na prístup k informáciám, ktoré zabezpečia možnosť uplatnenia si tohto práva).

Posledným výborom, ktorý riešil otázku porušenia práv príslušníkov rómskeho etnika, je *Výbor proti mučeniu* (ďalej len „CAT“).²⁷ Úlohou Dohovoru proti mučeniu je zabezpečiť predchádzanie a trestanie konania, ktoré naplňa znaky mučenia, ktoré definuje v čl. 1 ako konanie, ktorým je človeku úmyselne pôsobená silná bolesť alebo telesné alebo duševné utrpenie s cieľom získať od neho alebo od tretej osoby informácie alebo priznanie, potrestať ho za konanie, ktorého sa dopustil on alebo tretia osoba alebo z ktorého sú podozriví, alebo s cieľom zastrašiť alebo prinútiť jeho alebo tretiu osobu, alebo z akéhokoľvek iného dôvodu založeného na diskriminácii akéhokoľvek druhu, keď takú bolesť alebo utrpenie spôsobí verejný činiteľ alebo iná osoba konajúca z úradného poverenia alebo z ich podnetu alebo s ich výslovným alebo tichým súhlasom. Opäťovne sa zmluvné strany prijatím tohto dohovoru zaväzujú prijať všetky potrebné opatrenia, ktoré by zabránili takémuto konaniu.²⁸

Prípád *Hajrizi Dzemajl et al. v. Juhoslávia*²⁹ sa týka porušenia práv 65 osôb, všetko mladých občanov Juhoslávie rómskeho pôvodu z dediny Danilovgrad, ktorí boli v apríli 1995 zadržaní na základe správy, že dvaja mladí Rómovia znásilnili dievča, príslušníčku etnickej menšiny v Čiernej Hore. V ten istý deň sa pred policajnou stanicou zhromaždili príslušníci rovnakého etnika, ako bolo znásilnené dievča, a požadovali, aby boli Rómovia z obce vyhostení a ich domy zapálené. Neskôr sa dvaja mladiství zo zadržaných pod nátlakom priznali a ostatní boli prepustení. Zároveň boli varovaní zo strany polície, aby ihneď po prepustení opustili Danilovgrad aj so svojimi rodinami, pretože im hrozí lynčovanie zo strany nerómskych susedov. Podobné varovanie bolo prednesené aj ostatným obyvateľom rómskej osady Bozova Glavica, z ktorých väčšina túto osadu opustila. Iba niekoľko mužov a žien zostalo v osade strážiť svoj majetok

²⁷ Vytvorený v súlade s článkom 17 *Dohovoru proti mučeniu a inému krutému, neľudskému či ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu* [1984-12-10]. New York: OSN, 1984 [Publikovaný pod č. 143/1988 Zb., pre SR platný na základe sukcesie do práv a záväzkov bývalej ČSFR] (ďalej len „Dohovor proti mučeniu“).

²⁸ Bližšie pozri JANKUV, J. *Medzinárodné a európske mechanizmy ochrany ľudských práv*. 1. vyd. Bratislava: Iura Edition, 2006, s. 107. ISBN 978-80-8078-096-8.

²⁹ Bližšie pozri *Hajrizi Dzemajl et al. v. Jugoslavia* [2002-11-21]. Communication No. 161/2000, UN Doc. CAT/C/29/D/161/2000.

a hospodárske zvieratá. Následne skupina niekoľkých stoviek osôb vtrhla do osady a začala ju demolovať, vrátane pálenia objektov. Polícia napriek svojej prítomnosti zaparkovala svoje auto do bezpečnej vzdialenosti a len veľmi nevýrazne sa snažila presvedčiť útočníkov, aby ukončili svoje konanie. Celá rómska osada bola zničená a polícia napriek tomu, že neurobila nič preto, aby tejto situácii zabránila, dokázala svojimi opatreniami ochrániť od zdevastovania ďalšie okolité budovy, ktoré patrili nerómskemu obyvateľstvu. Počas vyšetrovania bolo dokázané, že nielen niektorí obyvatelia Danilovgradu, nie príslušníci rómskeho etnika, ale aj niektorí príslušníci polície boli prítomní na zničení rómskej osady. Polícia začala trestné stíhanie v súlade s vnútroštátnym právom. Následne začala spleť udalostí, ktorej výsledkom bolo, že orgány činné v trestnom konaní zastavili vyšetrovanie tohto incidentu. Neskôr 71 poškodených podalo návrh na náhradu škody nielen za úplné zničenie majetku, ale aj za nemajetkovú ujmu spočívajúcu v odškodnení za strach, bolesť, porušenie ich cti, povesti, slobody pohybu a práva vybrať si svoje vlastné miesto bydliska. Po podaní návrhu sa však v danom konaní viac ako päť rokov nič nedialo. Osmi Rómovia (sťažovatelia) kvôli svojej neprítomnosti na pracovisku z dôvodu obavy o svoje životy po dobu dlhšiu ako päť po sebe nasledujúcich pracovných dní dostali od svojho zamestnávateľa výpoveď. Príslušný súd prvého stupňa nevyhovel ich žiadosti o zmenu tohto rozhodnutia; po odvolaní sa odvolací súd nariadil obnovu konania, no konanie bolo opätovne dlho bez konečného rozhodnutia. Sťažovatelia boli vyhnaní zo svojich príbytkov, ktoré spolu s ich majetkom boli úplne zničené, a preto boli nútení zostať v hlavnom meste Čiernej Hory za podpory miestnych Rómov, ale v chudobe a provizórnych podmienkach. Sťažovatelia vo svojom oznámení CAT-u namietali porušenie čl. 2 ods. 1 (*povinnosť štátu zabrániť mučeniu*) v spojení s čl. 1 (*definícia mučenia*), čl. 16 ods. 1 (*povinnosť štátu zabrániť verejnému činiteľovi v jeho konaní, ktoré je iné ako mučenie, ale je kruté, neľudské alebo ponižujúce*) a čl. 12 (*povinnosť vyšetrovať mučenie*), čl. 13 (*právo na prerokovanie sťažnosti zo strany osoby, ktorá bola vystavená mučeniu*), čl. 14 (*právo obetí mučenia na nápravu a spravodlivé a primerané odškodnenie*), či už samostatne alebo spoločne s čl. 16 Dohovoru proti mučeniu. Napriek tomu, že štát namietal neprípustnosť oznámenia z dôvodu postupu v súlade s vnútroštátnymi právnymi predpismi, ako aj nevyčerpanie všetkých dostupných opravných prostriedkov, CAT rozhodol o prijateľnosti oznámenia a rozhodol o porušení čl. 16 ods. 1 a čl. 12 a 13 Dohovoru proti mučeniu, a zároveň

konštatoval, že demolácia osady bola spáchaná s výraznou mierou rasovej motivácie.³⁰ Vyzval zmluvnú stranu, aby vykonala riadne vyšetrovanie skutočností, ktoré nastali 15. apríla 1995, a taktiež sťahala a potrestala osoby zodpovedné za tieto činy a poskytla sťažovateľom primerané odškodnenie. Zároveň musel štát do 90 dní informovať CAT o prijatých opatreniach. Napriek tomu, že v tomto prípade výbor neriešil primárne diskrimináciu Rómov, jeho stručnú charakteristiku sme zaradili pre komplexnejší pohľad na porušenie práv rómskeho etnika.

Na záver je potrebné dodať, že jednotlivé výbory hodnotia dodržiavanie práv uvedených v konkrétnych dohovoroch aj v rámci spravodajskej procedúry, prostredníctvom prerokovania periodických správ, ktoré sú jednotlivé štáty – zmluvné strany povinné v určitých intervaloch výborom predkladať. Analýza uvedených správ, vzhľadom na ich enormné množstvo a rozsah, presahuje rámec tejto štúdie.

Európsky systém ochrany ľudských práv a ochrana práv príslušníkov rómskej menšiny

Základným dokumentom na ochranu práv príslušníkov menšín (teda aj rómskeho etnika) je *Európsky dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd* z roku 1950 (ďalej len „Európsky dohovor“),³¹ najmä svojím čl. 14, ktorý hovorí o zákaze diskriminácie z akéhokoľvek dôvodu, ako je rasa, pohlavie, farba pleti, jazyk, náboženstvo, politické alebo iné zmýšľanie, národnostný alebo sociálny pôvod, príslušnosť k národnostnej menšine, majetok, rod alebo iné postavenie („13 dôvodov zakázaného odlišného zaobchádzania“). V spojitosti s čl. 1 Európskeho dohovoru môžeme teda povedať, že práva a slobody stanovené týmto dohovorom je zmluvný štát povinný zabezpečiť každému, kto podlieha jeho jurisdikcii, a to bez akejkoľvek diskriminácie. Európsky dohovor tak neposkytuje priamo ochranu menšinových práv, ochrana menšín je však možná práve na základe antidiskriminačnej klauzuly uvedenej v čl. 14 Európskeho dohovoru. Pojem „(ne)diskriminácia“ je dostatočne analyzovaný v judikatúre Európskej komisie pre ľudské práva, a taktiež Európskeho súdu pre ľudské práva. Vyplyva z nej, že napriek tomu, že sa nemožno dovolávať porušenia čl. 14 samostatne, je dôležitým doplnkom iných hmotnopráv-

³⁰ Bližšie pozri WELLER, M. ed. *Universal Minority Rights: A Commentary on the Jurisprudence of International Courts and Treaty Bodies*. 1st ed. Oxford: Oxford University Press, 2007, s. 384-385. ISBN 978-0-19-920851-7.

³¹ Publikovaný v znení niektorých protokolov v Zbierke zákonov pod č. 209/1992 Zb. (Protokol č. 11 publikovaný osobitne pod č. 102/1999 Z.z.).

ných ustanovení Európskeho dohovoru a jeho protokolov (rozhodnutie Európskej komisie pre ľudské práva vo veci X. v. SRN (1980) – čl. 14 sa netýka diskriminácie všeobecne, ale len diskriminácie vo vzťahu k právam a slobodám, ktoré zaručuje Európsky dohovor), má teda pomocný alebo doplnkový charakter.³² Jednotlivci, ktorí sa nachádzajú v podobných situáciách, sú chránení pred akoukoľvek diskrimináciou práve vďaka ustanoveniu tohto článku. Diskriminačné opatrenie štátu, ktoré môže byť inak neodporujúce ustanoveniam Európskeho dohovoru alebo jeho protokolov, môže byť v rozpore s daným článkom práve v kombinácii s čl. 14. Dá sa povedať, že tento článok je integrálnou časťou každého ustanovenia Európskeho dohovoru a jeho protokolov, ktoré zaručuje konkrétne právo alebo slobodu. V praxi to znamená, že najprv musí byť preukázané porušenie konkrétneho práva alebo slobody, ktoré je chránené inými ustanoveniami Európskeho dohovoru, a až následne sa aplikuje čl. 14, t.j. skúma sa, či nedošlo porušením daného ustanovenia zároveň aj k diskriminácii sťažovateľa. Sťažovateľ teda tvrdí, že nastal zásah do jeho práva, t.j. neboli dodržané hmotnoprávne normy, a okrem toho bol aj diskriminovaný, lebo osoby v porovnateľnej situácii nevzdorovali podobnej nevýhode. Článok 14 teda nezakazuje diskrimináciu všeobecne, ale iba v kontexte s aplikáciou práva a slobody, ktoré zaručuje Európsky dohovor a jeho protokoly, preto ak niektoré ustanovenie Európskeho dohovoru alebo jeho protokolov negarantuje (i keď len implicitne) právo alebo slobodu, ktorého porušenie jednotlivec namieta, nemá čl. 14 vlastnú oblasť pôsobnosti, a teda ani vlastnú nezávislú existenciu. Z ustanovenia čl. 14 síce vyplýva jeho autonómia, no aplikovať ho možno iba v kontexte s právami a slobodami Európskeho dohovoru alebo jeho protokolov (rozsudok v prípade *Abdulaziz, Cabales a Balkandali z roku 1985, Sériá A-94*).³³ Sťažovatelia, ktorí sa dovolávajú porušenia čl. 14 Európskeho dohovoru, neuvádzajú iné skutočnosti ako tie, ktoré uvádzajú pri porušení iných ustanovení Európskeho dohovoru a jeho protokolov, nakoľko sú tieto skutočnosti totožné. Súd vo svojom rozhodnutí v prípade *Willis v. Spojené kráľovstvo* (sťažnosť č. 36042/97, rozsudok zo dňa 11. 06. 2002) rozhodol, že *diskriminácia spočíva v rozdielnom zaobchádzaní s osobami, ktoré sa nachádzajú v zrovnateľnej situácii, a toto rozdielne zaobchádzanie sa uskutočňuje bez objektívneho a rozumného dôvo-*

³² Bližšie pozri STRÁŽNICKÁ, V., A. ERDŐSOVÁ, I. HAUERLANDOVÁ, N. MATIS a A. STRÁŽNICKÁ. *Medzinárodná a európska ochrana ľudských práv*. 1. vyd. Bratislava: Eurokódex, 2013, s. 524. ISBN 978-80-89447-95-4.

³³ Bližšie pozri ČAPEK, J. *Evropská úmluva o ochraně lidských práv, komentář s judikaturou: I. část – Úmluva*. 1. vyd. Praha: Linde, 2010, s. 621-622. ISBN 978-80-7201-789-8.

du. Súd však zároveň hovorí, že čl. 14 umožňuje vo vzťahu k určitým skupinám rozdielne zaobchádzanie, avšak len v prípade, že by sa týmto zaobchádzaním mala vyrovnat' „faktická nerovnosť“. *Napriek veľmi všeobecnému zneniu francúzskej verzie (bez akéhokoľvek rozlišovania – sans distinction aucune), článok 14 nezakazuje každý rozdiel v zaobchádzaní pri užívaní uznaných práv a slobôd. Túto verziu treba čítať z pohľadu reštriktívnejšieho textu anglickej verzie (without discrimination). Okrem toho aj osobitne možno dospieť k absurdným výsledkom, ak by sme interpretovali článok 14 tak široko, ako to obsahuje francúzska verzia. Mohlo by to viesť k výsledku posudzovať v rozpore s Dohovorom každé z mnohých právnych a administratívnych ustanovení, ktoré nezaručujú každému absolútnu rovnosť v zaobchádzaní pri užívaní jeho uznaných práv a slobôd. Príslušné národné orgány sú často konfrontované so situáciou a problémami, ktoré vzhľadom na im vlastné rozdiely vyžadujú rozdielne právne riešenia, navyše určité právne nerovnosti majú tendenciu korigovať faktické nerovnosti. Extenzívnu interpretáciu, uvedenú vyššie, preto nemožno prijať³⁴ (prípád týkajúci sa niektorých aspektov právnych predpisov týkajúcich sa používania jazykov počas štúdia v Belgicku, sťažnosť č. 1474/62, 1677/62, 1691/62, 1769/63, 1994/63 a 2126/64, rozsudok zo dňa 23. 07. 1968). Za určitých okolností totiž môže nastať porušenie tohto článku práve z dôvodu, že nedošlo bez objektívneho a rozumného zdôvodnenia k rozdielnemu zaobchádzaniu, a nedošlo tak k vyrovnaniu nerovnosti – prípad *Thlimmenos v. Grécko* (sťažnosť č. 34369/97, rozsudok zo dňa 06. 04. 2000). V judikatúre Európskeho súdu sa postupom času ustálil test, ktorým sa zisťuje práve porušenie čl. 14. Jeho úlohou je odpovedať na otázky, či na daný prípad je aplikovateľný čl. 14, či došlo k zvýhodňujúcemu rozdielnemu zaobchádzaniu, a ak áno, či bol sťažovateľ v zrovnateľnom postavení, a pokiaľ boli odpovede na všetky tri predchádzajúce otázky pozitívne, či možno rozdielne zaobchádzanie objektívne a rozumne zdôvodniť.³⁵ Na základe tohto textu Európsky súd posúdi, či rozdielne zaobchádzanie je prípustné alebo napĺňa znaky diskriminačného zaobchádzania, t.j. zistené skutočnosti odhaľujú rozdielne zaobchádzanie s osobami, ktoré sa nachádzajú v porovnateľne rovnakej alebo podobnej situácii, chýba legitímny cieľ pre takéto rozlišovanie, čiže absencie objektívne*

³⁴ Bližšie pozri STRÁŽNICKÁ, V., A. ERDŐSOVÁ, I. HAUERLANDOVÁ, N. MATIS a A. STRÁŽNICKÁ. *Medzinárodná a európska ochrana ľudských práv*. 1. vyd. Bratislava: Eurokódex, 2013, s. 525. ISBN 978-80-89447-95-4.

³⁵ Bližšie pozri KMEC, J., D. KOSAŘ, J. KRATOCHVÍL a M. BOBEK. *Evropská úmluva o lidských právech*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1214. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-365-3.

a rozumné odôvodnenie tohto rozdielneho zaobchádzania s ohľadom na účinnosť a cieľ zamýšľaného opatrenia a neexistuje rozumná proporcionálnosť medzi použitými prostriedkami a cieľom, ktorý sa má dosiahnuť. Keďže tieto kritériá na posúdenie diskriminačného zaobchádzania sú kumulatívne a nie alternatívne, musia byť splnené všetky naraz, aby bolo možné rozdielne zaobchádzanie kvalifikovať ako diskrimináciu.³⁶ Európsky súd sa týmito pravidlami podrobne zaoberal v prípade *Rasmussen v. Dánsko* (sťažnosť č. 8777/79, rozsudok zo dňa 28. 11. 1984) a dospel k názoru, že dôvody, na ktorých sa môže zakladať diskriminácia, nie sú v čl. 14 vyčerpávajúco uvedené, a preto majú zmluvné štáty určitú mieru voľnej úvahy pri hodnotení rozdielneho zaobchádzania. Súd taktiež pripúšťa, že politika alebo všeobecné opatrenie, ktoré má nepríjemný negatívny dopad na určitú skupinu, môže byť považované za diskrimináciu (nepriamu) aj napriek tomu, že nie je namierené práve proti tejto skupine (prípady *Hugh Jordan v. Spojené kráľovstvo* (sťažnosť č. 24746/94, rozsudok zo dňa 04. 05. 2001), *D. H. a ostatní v. Česká republika* (sťažnosť č. 57325/00, rozsudok zo dňa 13. 11. 2007 – doposiaľ najvýznamnejšia kauza týkajúca sa nepriamej diskriminácie)). Z uvedeného vyplýva, že pre štrasburské orgány ochrany práva je pri skúmaní porušenia zákazu diskriminácie dôležitá existencia odlišného zaobchádzania („13 dôvodov zakázaného odlišného zaobchádzania“) a objektívneho a rozumného ospravedlnenia takéhoto zaobchádzania (ktoré nastáva, keď neexistuje legitímny cieľ odlišného zaobchádzania a primeraný vzťah medzi použitými prostriedkami a sledovaným cieľom). Najčastejším porušením zákazu diskriminácie, a teda aj zakázaného odlišného zaobchádzania je príslušnosť k národnostnej menšine. Diskriminácia sa môže prejavovať nielen pri posudzovaní porušenia zákazu diskriminácie, čiže tu hovoríme o tzv. *hmotnoprávnom aspekte*, ale aj pri v procese zisťovania, či došlo alebo nedošlo k porušeniu zákazu diskriminácie, kde ide o tzv. *procesnoprávny aspekt*.

Nový prístup v oblasti zákazu diskriminácie prichádza spolu s Protokolom č. 12, ktorý obsahuje všeobecný zákaz diskriminácie k Európskemu dohovoru a ktorý nadobudol platnosť dňa 1. apríla 2005.³⁷ Článok 1

³⁶ Bližšie pozri STRÁŽNICKÁ, V., A. ERDŐSOVÁ, I. HAUERLANDOVÁ, N. MATIS a A. STRÁŽNICKÁ. *Medzinárodná a európska ochrana ľudských práv*. 1. vyd. Bratislava: Eurokódex, 2013, s. 528. ISBN 978-80-89447-95-4.

³⁷ SR Protokol č. 12 podpísala 4. novembra 2000 a doposiaľ neratifikovala [11. 11. 2012]. Bližšie pozri Protocol No. 12 to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms [2005-04-01]. In: *Council of Europe* [online]. 2012 [cit. 2013-11-

ods. 1 Protokolu č. 12 stanovuje, že užívanie všetkých práv ustanovených zákonom (právom) sa zabezpečuje bez diskriminácie z akéhokoľvek dôvodu („13 dôvodov zakázaného odlišného zaobchádzania“) a ods. 2 dodáva, že akýkoľvek orgán verejnej moci nemôže nikoho diskriminovať na základe akéhokoľvek dôvodu, najmä na základe tých dôvodov, ktoré sú uvedené v ods. 1. Pri porovnaní čl. 14 Európskeho protokolu a týchto ustanovení Protokolu č. 12 je zrejmé, že kým čl. 14 nemá samostatnú povahu a je potrebné ho uplatňovať vždy v spojitosti s iným právom daného dohovoru, Protokol č. 12 ustanovuje všeobecný zákaz diskriminácie (prípád *Sejdić a Finci v. Bosna a Hercegovina*, sťažnosť č. 27996/06 a 34836/06, rozsudok zo dňa 22. 12. 2009, § 53), a teda umožňuje priamu ochranu bez potrebnej ďalšej spojitosti s iným právom Európskeho dohovoru.³⁸ Osoba na základe ustanovení Protokolu č. 12 nemôže byť diskriminovaná pri užívaní akéhokoľvek práva, ktoré jej patrí na základe vnútroštátnych predpisov, ani v užívaní práva, ktoré môže byť odvodené od povinnosti verejného orgánu správať sa určitým spôsobom. Žiadna osoba nemôže byť diskriminovaná konaním alebo opomenutím verejného orgánu, dokonca ani v prípade, keď tento orgán môže rozhodnúť podľa vlastného uváženia. Tento všeobecný zákaz diskriminácie sa týka nielen vzťahu medzi súkromnou osobou a verejným orgánom (*de facto* štátom), ale aj vzťahu medzi súkromnými osobami navzájom v prípadoch, kde sa očakáva regulácia tohto vzťahu zo strany štátu. Všeobecný zákaz diskriminácie podľa Protokolu č. 12 sa teda na rozdiel od zákazu diskriminácie pri právach uvedených iba v Európskom dohovore, ktorý upravuje jeho čl. 14, vzťahuje aj na akúkoľvek činnosť alebo nečinnosť vnútroštátnych orgánov štátov zmluvných strán.³⁹

Zákaz diskriminácie sa spája aj s princípom rovnosti, ktorého obsahom je požiadavka smerom na orgány verejnej moci, aby sa s nositeľmi ľudských práv *zaobchádzalo v rovnakých situáciách rovnako a v nerovnakých situáciách nerovnako*. Kým zásada rovnakého zaobchádzania v rovnakých situáciách automaticky vyplývala z ustanovenia dohovoru, druhá zásada je výsledkom rozhodovacej praxe štrasburských orgánov ochrany práva, kde ako príklad môžeme uviesť rozhodnutie vo veci *Thlimmenos v.*

23]. Dostupné na: <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=177&CM=7&DF=11/11/2012&CL=ENG>.

³⁸ Bližšie pozri JANKUV, J. *Medzinárodnoprávna ochrana práv príslušníkov menšín*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 116-117. ISBN 978-80-7380-210-3.

³⁹ Bližšie pozri KMEC, J., D. KOSAŘ, J. KRATOCHVÍL a M. BOBEK. *Evropská úmluva o lidských právech*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1239. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-365-3.

Grécko (sťažnosť č. 34369/97, rozsudok zo dňa 06. 04. 2000), v ktorom sa uvádza, že k diskriminácii môže prísť vtedy, ak štáty bez objektívneho a rozumného ospravedlnenia nezaobchádzajú rozdielne s osobami, ktorých situácia je citelne rozdielna.⁴⁰ Zároveň súd vo svojom rozhodnutí v prípade *Zarb Adami v. Malta* (sťažnosť č. 17209/02, rozsudok zo dňa 20. 09. 2006) konštatoval, že rozdielne zaobchádzanie môže byť v rozpore s čl. 14, aj keď nie je upravené normatívnym predpisom, a preto príčinou, resp. zdrojom diskriminácie môže teda byť aj „prax“ alebo „faktická situácia“. Zároveň vo vzťahu k dôkaznému bremenu stanovil, že ak sťažovateľ dokáže existenciu rozdielneho zaobchádzania, vláda musí preukázať jeho odôvodnenosť (*Timishev v. Rusko* (sťažnosť č. 55762/00 a 55974/00, rozsudok zo dňa 13. 12. 2005)). Súd vo svojom rozsudku v prípade *Nachova a ostatní v. Bulharsko* (sťažnosť č. 43577/98 a 43579/98, rozsudok zo dňa 06. 07. 2005) stanovil, že *diskriminácia založená okrem iného na etnickom pôvode určitej osoby je formou rasovej diskriminácie, ktorá je obzvlášť zavrhnutiahodná, a ako taká si vyžaduje, vzhľadom na možné nebezpečné dôsledky, mimoriadnu ostrážitosť a jednoznačnú reakciu zo strany kompetentných orgánov*. Zároveň v prípade *D. H. a ostatní v. Česká republika*, sťažnosť č. 57325/00, rozsudok zo dňa 13. 11. 2007, § 182 (neskôr napr. aj v prípade *Aksu v. Turecko*, sťažnosť č. 4149/04 a 41029/04, rozsudok zo dňa 15. 03. 2012, § 44) sa vo vzťahu k ochrane Rómov vyjadril, že *vzhľadom na ich pohnutú históriu, ako aj neustále vypudzovanie z domovov sa Rómovia stali špecifickým typom znevýhodnenej a zraniteľnej menšiny, a preto si vyžadujú osobitnú ochranu*.

Štrasburské orgány ochrany práva tak rozhodovali o viacerých sťažnostiach, ktoré namietali porušenie zákazu diskriminácie v dôsledku príslušnosti k rómskemu etniku, no nie vo všetkých prípadoch súd argumentáciu sťažovateľov uznal. Často bolo konštatované iba porušenie niektorého z práv alebo slobôd chránených Európskym dohovorom, ale nie aj porušenie zákazu diskriminácie. I samotné sťažnosti príslušníkov rómskej menšiny v určitých prípadoch smerovali len proti porušeniu iných článkov Európskeho dohovoru, bez zmienky o paralelnom porušení čl. 14, a v niektorých prípadoch smerovali sťažnosti k porušeniu čl. 14 v spojitosti s iným hmotnoprávnym ustanovením Európskeho dohovoru. Najčastejšie sa súd zaoberal porušením čl. 8 (*právo na rešpektovanie súkromného a rodinného života*), veľa sťažností na tento článok podali Ró-

⁴⁰ Bližšie pozri SVÁK, J. *Ochrana ľudských práv: (z pohľadu judikatúry a doktríny štrasburských orgánov ochrany práv)*. 2. rozš. vyd. Žilina: Poradca podnikateľa, 2006, s. 973. ISBN 978-80-88931-51-5.

movia z Veľkej Británie, kde im ich tradičný kočovný život v karavanoch spôsobil problémy pri získaní povolenia na pobyt (*Chapman v. Spojené kráľovstvo*, sťažnosť č. 27238/95, rozsudok zo dňa 18. 01. 2001,⁴¹ *Buckle v. Spojené kráľovstvo*, sťažnosť č. 20348/92, rozsudok zo dňa 25. 09. 1996, *Connors v. Spojené kráľovstvo*, sťažnosť č. 66746/01, rozsudok zo dňa 27. 08. 2004),⁴² ako aj čl. 2 (*právo na život*), čo môžeme pozorovať aj v prípadoch *Anguelova v. Bulharsko* (sťažnosť č. 38361/97, rozsudok zo dňa 13. 06. 2002) či *Velikova v. Bulharsko* (sťažnosť č. 41488/98, rozsudok zo dňa 18. 05. 2000), resp. čl. 3 (*zákaz mučenia*), ktorý nachádzame napr. v prípade *Sashov a ostatní v. Bulharsko* (sťažnosť č. 14383/03, rozsudok zo dňa 07. 01. 2010 – porušenie hmotnoprávneho aspektu tohto článku, t.j. neľudské zaobchádzanie) či v prípade *M. a ostatní v. Taliansko a Bulharsko* (sťažnosť č. 40020/03, rozsudok zo dňa 17. 12. 2012 – porušenie procesnoprávneho aspektu tohto článku, t.j. efektívne vyšetrovanie), v ktorom sťažovateľ ako v jedinom prípade z vyššie uvedených nemamietal porušenie čl. 14 v spojitosti s porušením iného konkrétneho práva.

Aj Slovensko patrí medzi krajiny, voči ktorým smerovali viaceré podania zo strany Rómov za porušenie ich práv bez spojitosti s porušením čl. 14. Jedným z aktuálnych problémov, ktoré riešil aj súd, je otázka sterilizácií rómskych žien počas niektorého z lekárskeho zákrokov. Týka sa to prípadov *V. C. v. Slovensko* (sťažnosť č. 18968/07, rozsudok zo dňa 08. 02. 2012, sterilizácia ženy počas pôrodu cisárskym rezom, súd určil finančnú kompenzáciu pre sťažovateľku vo výške 31 000 EUR), *N. B. v. Slovensko* (sťažnosť č. 29518/10, rozsudok zo dňa 12. 09. 2012, sterilizácia ženy počas pôrodu cisárskym rezom, súd určil finančnú kompenzáciu pre sťažovateľku vo výške 25 000 EUR), *I. G. v. Slovensko* (sťažnosť č. 15966/04, rozsudok zo dňa 13. 11. 2012, sterilizácia troch žien počas pôrodu cisárskym rezom, súd určil finančnú kompenzáciu pre prvú a druhú sťažovateľku vo výške 28 500, resp. 27 000 EUR, tretia sťažovateľka zomrela), vo všetkých týchto prípadoch bolo konštatované zo strany súdu porušenie čl. 3 a čl. 8 Európskeho dohovoru. Sterilizácií sa týkal aj prípad *K. H. a ostatní v. Slovensko* (sťažnosť č. 32881/04, rozsudok zo

⁴¹ Bližšie pozri ŠIKUTA, J. a E. HUBÁLKOVÁ. *European Court of Human Rights: Case-Law of the Grand Chamber 1998 – 2006*. 1st ed. Hague: T.M.C. Asser Press, 2007, s. 161-163. ISBN 978-90-6704-242-0.

⁴² Bližšie pozri WELLER, M. ed. *Universal Minority Rights: A Commentary on the Jurisprudence of International Courts and Treaty Bodies*. 1st ed. Oxford: Oxford University Press, 2007, s. 38-251. ISBN 978-0-19-920851-7.

dňa 06. 09. 2009), kde išlo o podozrenie na nedobrovoľnú sterilizáciu zo strany ôsmich žien, ktoré od ostatného pôrodu cisárskym rezom neboli schopné otehotnieť a mali problém so získaním svojej zdravotnej dokumentácie, súd v tomto prípade zistil porušenie čl. 8 a 6 ods. 1 Európskeho dohovoru a určil finančnú kompenzáciu vo výške 3 500 EUR pre každú sťažovateľku. Ďalšími prípadmi, kde sťažovateľmi boli slovenskí občania rómskej národnosti, boli napr. *Koky v. Slovensko* (sťažnosť č. 13624/03, rozsudok zo dňa 12. 09. 2012 – porušenie čl. 3 – napadnutie servírky v bare sťažovateľom na základe jej odmietnutia obslúžiť ho z dôvodu jeho etnickej príslušnosti a následné plienenie rómskej osady zo strany príslušníkov nerómskej väčšiny) či *Čonka v. Belgicko* (sťažnosť č. 51564/99, rozsudok zo dňa 05. 05. 2002 – porušenie čl. 5 ods. 1 a 4 (*právo na slobodu a bezpečnosť*), *Protokolu 4* čl. 4 (*zákaz hromadného vyhostenia cudzincov*) a čl. 13 (*právo na účinný opravný prostriedok*) v spojitosti s *Protokolom 4* – vyhostenie slovenskej rómskej rodiny z Belgicka na Slovensko, čím boli vystavení reálnemu riziku neľudského a ponižujúceho zaobchádzania). V prípade *Mižigárová v. Slovensko* (sťažnosť č. 74832/01, rozsudok zo dňa 14. 03. 2011) súd konštatoval iba porušenie čl. 2 (smrť Róma štyri dni po jeho výsluchu na polícii, kde bol postrelený do brucha), napriek sťažnosti, ktorá indikovala aj porušenie čl. 14 v spojitosti s čl. 2.

Z hľadiska naplnenia procesnoprávnych podmienok je potrebné, aby sťažovateľom bol jednotlivec, skupina osôb alebo mimovládna organizácia, ktorých práva boli porušené zo strany štátu, ktorý je zmluvnou stranou Európskeho dohovoru, resp. jeho protokolov. Podanie nesmie byť anonymné, sťažovateľ musí uviesť viaceré identifikačné údaje o sebe, ako aj o svojom zástupcovi (ak existuje), stručné vyhlásenie o skutkovom stave, ako aj o údajnom porušení Európskeho dohovoru spolu s príslušnými dôvodmi. Podanie je prípustné, ak boli vyčerpané všetky vnútroštátne prostriedky nápravy a od konečného rozhodnutia poslednej inštancie neuplynulo viac ako šesť mesiacov.⁴³

Prípadov, kedy sťažovatelia namietali porušenie niektorého z práv zakotvených v Európskom dohovore aj v súvislosti s čl. 14, resp. *Protokolom* č. 12, a Európsky súd pre ľudské práva takéto porušenie čl. 14, resp. *Protokolu* č. 12 (diskriminácia z dôvodu príslušnosti k inej rase) aj konštatoval, je len niekoľko:

⁴³ Bližšie pozri JANKUV, J. *Medzinárodné a európske mechanizmy ochrany ľudských práv*. 1. vyd. Bratislava: Iura Edition, 2006, s. 126-135. ISBN 978-80-8078-096-8.

Prvým bol prípad *Moldovan a ostatní v. Rumunsko* (sťažnosť č. 41138/98 a 64320/01, rozsudok zo dňa 12. 07. 2005). Príslušníci rómskeho etnika sa v rámci tohto prípadu sťažovali, že po hádke troch Rómov s ďalším dedinčanom (20. 09. 1993 v bare v Hadareni), pri ktorej došlo k usmrteniu syna tohto dedinčana, Rómovia utiekli do susedného domu a následne nahnevaný dav (v ktorom boli aj príslušníci miestnej polície) tento dom zapálil. Jeden Róm zhorel v jeho útrobach, keďže mu dav zabránil opustiť budovu, a ďalších dvoch Rómov dav ubil na smrť. Nasledujúci deň bolo úplne zničených 13 rómskych domov a niekoľko ďalších ich bolo poškodených (dav bol vraj na to vyzvaný zo strany polície). Následne obyvatelia týchto domov boli nútení opustiť svoje bydlisko a žiť vo veľmi biednych a chudobných pomeroch, čoho následkom bolo aj zhoršenie ich zdravotného stavu. Súd rozhodol o porušení čl. 3 (*zákaz mučenia*) a čl. 8 (*právo na rešpektovanie súkromného a rodinného života*), ako aj čl. 14 v spojitosti s čl. 6 (*právo na spravodlivý súdny proces*) a čl. 8. Súd konštatoval, že útoky na sťažovateľov boli vyvolané na základe ich príslušnosti k rómskemu etniku, ktorá bola aj rozhodujúcou príčinou pre dĺžku a výsledok vnútroštátneho konania, a vláda nepredložila žiadne objektívne a rozumné odôvodnenie tohto rozdielného zaobchádzania so žiadateľmi. S týmto prípadom súvisí aj nasledujúci prípad *Lacatus a ostatní v. Rumunsko* (sťažnosť č. 12694/04, rozsudok zo dňa 13. 11. 2012). Sťažovateľkou bola príslušníčka rómskej menšiny, družka jedného z troch vyššie uvedených Rómov zabitých počas udalostí z 20. septembra 1993 v Hadareni, a jej dve dcéry, pričom sa sťažovali na porušenie článkov 3, 6, 8 a 14 v spojitosti s čl. 6 a 8 Európskeho dohovoru z dôvodu, že boli diskriminované na základe svojho etnického pôvodu a boli porušené ich práva zo strany súdnych a iných orgánov. Dôvodom sťažnosti bol postup orgánov v rámci incidentu, ktorý sa stal v roku 1993. Nasledovalo vyšetrovanie a súdny proces, ktorý bol neúmerne dlhý a počas tohto obdobia boli sťažovateľky nútené žiť mimo svojho domova v stiesnených a veľmi chudobných podmienkach. Európsky súd aj v tomto prípade rozhodol (tak, ako v prípade *Moldovan a ostatní v. Rumunsko*), že došlo k porušeniu tak článkov 3, 6, 8, ako aj čl. 14 v spojitosti s čl. 6 a 8 Európskeho dohovoru, a preto aj zdôvodnenie tohto rozhodnutia nie je odlišné od vyššie uvedeného rozhodnutia v danom prípade.⁴⁴ Podobné

⁴⁴ Porušenie čl. 14 v spojitosti s čl. 8 súd konštatoval aj v prípade *Kuric a ostatní v. Slovinsko* (sťažnosť č. 26828/06, 26. 06. 2012), týkajúceho sa udelenia občianstva, no napriek tomu, že medzi sťažovateľmi sa nachádzali aj príslušníci rómskeho etnika, porušenie čl. 14 nebolo vnímané smerom k etnickému pôvodu týchto sťažovateľov, ale k príslušnosti

rozhodnutie súd vydal aj v prípade *Paraskeva Todorova v. Bulharsko* (sťažnosť č. 37193/07, rozsudok zo dňa 25. 03. 2010), kde sťažovateľka, príslušníčka rómskeho etnika, namietala, že súd zložený z profesionálneho sudcu a dvoch laických sudcov rozhodol o jej treste odňatia slobody na tri roky za podvod a odmietol podmienené odsúdenie, nakoľko podľa ich názoru podmienený trest príslušníci menších nepovažujú za trest. Aj tu súd konštatoval porušenie čl. 14 v spojitosti s čl. 6 ods. 1 Európskeho dohovoru z dôvodu, že poznámka týkajúca sa podmieneného trestu a jeho chápania zo strany príslušníkov menších a jej odobrenie súdmi vyššej inštancie svedčia o diskriminačnej povahe trestu odňatia slobody. Ďalším dôvodom na uvedený rozsudok bolo rozdielne zaobchádzanie so sťažovateľkou na základe jej etnického pôvodu pri nejednoznačnom odôvodnení udelenia trestu odňatia slobody vnútroštátnymi súdmi, ako aj absenciou akejkoľvek objektívnej okolnosti, ktorá by mohla túto situáciu odôvodniť.

Osobitnú skupinu prípadov predstavujú prípady *D. H. a ostatní v. Česká republika* (sťažnosť č. 57325/00, rozsudok zo dňa 13. 11. 2007), *Sampanis a ostatní v. Grécko* (sťažnosť č. 32526/05, rozsudok zo dňa 05. 06. 2008), *Oršuš a ostatní v. Chorvátsko* (sťažnosť č. 15766/03, rozsudok zo dňa 16. 03. 2010) a *Horváth a Kiss v. Maďarsko* (sťažnosť č. 11146/11, rozsudok zo dňa 29. 01. 2013). Tieto prípady sa týkali umiestnenia rómskych detí do osobitných škôl (školy pre deti s poruchami učenia, resp. vyžadujúcimi si osobitnú starostlivosť) v prípade Česka, resp. do prípravných tried umiestnených mimo hlavnú budovu školy v Grécku, v prípade Maďarska to bolo umiestnenie rómskych detí do osobitnej školy na základe testov IQ, kde na diagnostikovanie ľahkého mentálneho postihnutia neakceptovali hranicu dosiahnutého IQ, ktorú odporúčala Svetová zdravotnícka organizácia (IQ 70), ale Maďarskom stanovená úroveň IQ 86. Súd v týchto prípadoch jednoznačne rozhodol, že týmto konaním došlo zo strany štátov k porušeniu čl. 14 Európskeho dohovoru v spojení s čl. 2 Protokolu č. 1 (*právo na vzdelanie*). V prípade *D. H. a ostatní v. Česká republika* Európsky súd rozhodol, na rozdiel od dovtedajšej judikatúry, že spoľahlivé štatistické údaje postačujú ako nepriamy dôkaz pri posudzovaní dopadu určitého opatrenia alebo praxe na jednotlivca alebo skupinu, ktorý sa vyžaduje od sťažovateľa. Neznamená to však, že by štatistické údaje mali byť vždy obligatórne predložené pri

k jednej z dvoch skupín cudzincov – „skutočných“ cudzincov a občanov bývalých zväzových republík Juhoslávie, kde nastalo odlišné zaobchádzanie s ich členmi pri udeľovaní občianstva.

dokazovaní nepriamej diskriminácie. Zároveň konštatoval, že *pokiaľ sťažovateľ, ktorý poukazuje na existenciu nepriamej diskriminácie, takto (štatistiky) doloží vyvrátenú domnienku, že určité opatrenie alebo prax má diskriminačné účinky, potom musí žalovaný štát vyvrátiť túto domnienku a preukázať, že rozdiel v zaobchádzaní nemá diskriminačný charakter. [...]* Bez takéhoto prevrátania dôkazného bremena by, najmä vzhľadom na špecifickosť skutkových okolností a povahu tvrdenia uplatnených v tomto type prípadov, [...] bolo preukazovanie nepriamej diskriminácie pre sťažovateľov v praxi mimoriadne obtiažne. Na základe týchto úvah Európsky súd rozhodol tak, ako bolo uvedené vyššie.⁴⁵ Súd taktiež uviedol, že: „vytváranie špecifických režimov vzdelávania pre rómske deti, napr. v podobe ich zaradovania do osobitných škôl alebo inak špecifických škôl, je z pohľadu Európskeho súdu v kontexte reálneho fungovania týchto škôl a z toho plynúcich sociálnych dopadov pre budúcnosť daných detí nepriamou diskrimináciou v prístupe ku vzdelaniu.“⁴⁶ Ďalším je prípad *Munoz Díaz v. Španielsko* (sťažnosť č. 49151/07, rozsudok zo dňa 08. 12. 2009). V tomto prípade súd konštatoval porušenie čl. 14 v spojitosti s čl. 1 Dodatkového protokolu (*ochrana majetku*) v tom, že po smrti manžela (s ktorým uzavrela manželstvo podľa obradov rómskej menšiny) bolo sťažovateľke odmietnuté poskytnutie vdovského dôchodku zo strany štátnych orgánov z dôvodu, že manželstvo nebolo uzavreté formou civilného sobáša. Súd sa domnieval, že aj keď „príslušnosť k menšine nevytvára výnimku z dodržiavania zákona o manželstve, táto skutočnosť môže mať vplyv na spôsob uplatňovania tohto zákona. Zraniteľné postavenie Rómov znamená, že osobitná pozornosť by sa mala venovať ich potrebám a ich odlišnému životnému štýlu tak v príslušnom regulovanom rámci, ako aj pri rozhodovaní v konkrétnych prípadoch.“⁴⁷ Súd aj vzhľadom na to, že sťažovateľku a jej zomrelého manžela ešte v roku 1983, resp. 1986 úrady zaregistrovali a udelili štatút veľkej rodiny (podmienkou bolo manželstvo registrovaného páru), ako aj vzhľadom na to, že zákaz diskriminácie v čl. 14 má zmysel iba vtedy, ak v každom jednotlivom prípade sa budú brať do úva-

⁴⁵ Bližšie pozri KMEC, J., D. KOSAŘ, J. KRATOCHVÍL a M. BOBEK. *Evropská úmluva o lidských právech*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1231. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-365-3.

⁴⁶ KMEC, J., D. KOSAŘ, J. KRATOCHVÍL a M. BOBEK. *Evropská úmluva o lidských právech*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1310. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-365-3.

⁴⁷ *Buckley v. The United Kingdom*. Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva z 25. 09. 1996, Application No. 20348/92, §§ 76, 80, 84; a *Connors v. The United Kingdom*. Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva z 27. 05. 2004, Application No. 66746/01, § 84.

hy osobitné okolnosti sťažovateľa/žiadateľa, dospel k vyššie uvedenému záveru.

Rómsku rovinu má i prípad *Sejdic a Finci v. Bosna a Hercegovina* (sťažnosť č. 27996/06 a 34836/06, rozsudok zo dňa 22. 12. 2009). Rozsudok v tejto veci je rozhodnutím o diskriminácii sťažovateľov v oblasti volebného práva, nakoľko v zmysle právneho poriadku nemali pasívne volebné právo do Snemovne ľudu Bosny a Hercegoviny z dôvodu nepríslušnosti ku „konštitutívnym“ národom (keďže sa hlásili k židovskému, resp. rómskemu pôvodu, a nie k Bosňanom, Chorvátom alebo Srbom) na základe Ústavy Bosny a Hercegoviny, ktorá toto pasívne volebné právo priznávala iba príslušníkom „konštitutívnych“ národov (čl. 4 Ústavy). Súd dospel k rozhodnutiu, že ide o porušenie čl. 14 v spojitosti s čl. 3 Dodatkového protokolu (*právo na slobodné voľby*), ako aj čl. 1 Protokolu č. 12 (*všeobecný zákaz diskriminácie*) s odôvodnením, že vylučovanie kandidátov na základe etnickej príslušnosti je spôsob rozlišovania na základe etnického pôvodu, resp. rasy, ktorý je zakázaným dôvodom, a štát nie je schopný toto vylúčenie zdôvodniť objektívnym a rozumným spôsobom. Toto odôvodnenie Európsky súd akceptoval tak pri zdôvodnení porušenia čl. 14 v spojitosti s čl. 3 Dodatkového protokolu, ako aj čl. 1 Protokolu č. 12, čo poukazuje na veľmi opatrný prístup súdu k Protokolu č. 12. Túto stručnosť na jednej strane môžeme chápať ako signál pre tie štáty, ktoré ešte neratifikovali daný protokol, že sa jeho ratifikácie netreba báť, no zároveň je táto stručnosť prekvapivá, keďže išlo historicky o prvú aplikáciu tohto protokolu zo strany súdu, čo sa objavilo aj v odlišných stanoviskách sudcov Mijoviča a Hajiyeva a v nesúhlasnom stanovisku sudcu Bonella.⁴⁸

Prípad *Fedorčenko a Lozenko v. Ukrajina* (sťažnosť č. 387/03, rozsudok zo dňa 20. 09. 2012) sa týkal vypálenia domu, ktorého obyvatelia boli príslušníci rómskej menšiny. Sťažovateľ 28. 10. 2001 opustil svoj dom a stretol sa tvárou v tvár s príslušníkom polície a dvoma ďalšími osobami, ktorí ho napadli, zbili a vtlačili do domu, ktorý následne podpálili. V dome sa nachádzali ďalší členovia rodiny sťažovateľa, z ktorých dvaja v dome zhoreli a ďalší traja zomreli na následky popálenín v nemocnici. Jedna z obetí mala predávať drogy v danom dome. Ukrajinské orgány spojili vyšetrovanie tak za vraždu dvoch členov rodiny sťažovateľa, ako

⁴⁸ Bližšie pozri KMEC, J., D. KOSAŘ, J. KRATOCHVÍL a M. BOBEK. *Evropská úmluva o lidských právech*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1240. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-365-3.

aj za podpálenie jeho domu. Počas vyšetrovania bolo zastavené stíhanie člena polície, a nakoniec i ďalšieho obvineného (z dôvodu jeho smrti). Súd rozhodol, že došlo k porušeniu čl. 14 v spojitosti s čl. 2 Európskeho dohovoru (*právo na život*) vo vzťahu k procedurálnej časti, nakoľko v prípade rasisticky motivovaného trestného činu existuje výslovná povinnosť tento čin vyšetrovať, a ukrajinským orgánom sa nepodarilo viesť efektívne vyšetrovanie tohto incidentu, ktoré trvalo viac ako 11 rokov, a žiaden páchatel' nebol usvedčený. Súd zdôraznil, že *najmä pri vyšetrovaní násilných incidentov majú štátne orgány povinnosť prijať potrebné opatrenia na odhalenie možného rasistického motívu alebo etnickej nenávisťi či predsudkov. Ak tak neurobia a pri rasovo motivovanom násilí postupujú tak, ako pri bežných prípadoch nemajúcich rasistický podtext, dochádza k neschopnosti rozlišovať v podstate odlišné situácie, čo môže predstavovať neoprávnené zaobchádzanie nezlučiteľné s čl. 14.* Rovnaké porušenie Európskeho dohovoru, ako aj odôvodnenie (neposudzovanie rasovo motivovaných trestných činov rozdielne od bežných prípadov predstavuje neodôvodnené zaobchádzanie nezlučiteľné s čl. 14) súd konštatoval v prípade *Angelova a Iliev v. Bulharsko* (sťažnosť č. 55523/00, rozsudok zo dňa 26. 07. 2007). V tomto prípade došlo k usmrteniu 28-ročného Róma, ktorý zomrel na následky napadnutia zo strany siedmich tínedžerov, kde jeden z nich ho aj niekoľkokrát bodol. Okrem jedného útočníka všetci ostatní boli neplnoletí. Vyšetrovanie bolo ukončené a spis bol postúpený prokurátorovi, ktorý s ním vôbec nepracoval nasledujúce štyri roky, čím uplynula vo vzťahu k niektorým obvineným aj premlčacia doba. V prípade *Nachova a ostatní v. Bulharsko* (sťažnosť č. 43577/98 a 43579/98, rozsudok zo dňa 06. 07. 2005 – historicky prvý rozsudok, v ktorom súd konštatoval diskrimináciu z dôvodu príslušnosti k rómskemu etniku) súd taktiež konštatoval, že došlo k porušeniu čl. 14 v spojitosti s čl. 2 Európskeho dohovoru v tom, že orgány štátu neskúmali možné rasistické motívy udalostí, ktoré viedli k úmrtiu príslušníkov rómskeho etnika – pánov Angelova a Petkova, ktorí boli zavraždení vojenským policajtom, ktorý sa ich pokúšal zatknúť. Vyšetrovacie orgány dospeli k názoru, že policajt konal v súlade s vojenskými predpismi, a odmietli ho preto potrestať. Súd zdôraznil, že akýkoľvek dôkaz o verbálnych rasových výrokoch príslušníkov polície pri akcii s použitím sily proti príslušníkom menšiny alebo etnika je významný pre posúdenie otázky, či došlo alebo nedošlo k nezákonnému, rasovo motivovanému použitiu sily.⁴⁹

⁴⁹ Bližšie pozri ŠIKUTA, J. a E. HUBÁLKOVÁ. *European Court of Human Rights: Case-Law of the Grand Chamber 1998 – 2006*. 1st ed. Hague: T.M.C. Asser Press, 2007, s. 352-357. ISBN

Taktiež v prípade *Yotova v. Bulharsko* (sťažnosť č. 43606/04, rozsudok zo dňa 23. 10. 2012) došlo k napadnutiu príslušníčky rómskeho etnika, ktorej zostali trvalé následky po tomto ublížení na zdraví a ktorá sa sťažovala, že štátne orgány nespĺnili nielen svoju povinnosť efektívne vyšetriť tento pokus o jej vraždu, ale ani sa nepokúsili vyšetriť, či išlo o rasovo a etnicky motivovaný trestný čin. Aj tu súd uznal porušenie čl. 14 v spojitosti s čl. 2 Európskeho dohovoru.

V prípade *Cobzaru v. Rumunsko* (sťažnosť č. 48254/99, rozsudok zo dňa 26. 07. 2007) bol sťažovateľom syn vodcu miestnych Rómov, ktorý násilím otvoril v prítomnosti ďalšej osoby byt svojej priateľky, nakoľko mal podozrenie, že sa pokúsila spáchať samovraždu (keďže v minulosti už takýto pokus uskutočnila). Byt našiel prázdny a po odchode z neho stretol švagra svojej priateľky s tromi ďalšími osobami, pričom všetci boli vyzbrojení nožmi a pokúsili sa naňho zaútočiť. On však utiekol a následne sa dozvedel, že ho polícia hľadá z dôvodu podania sťažnosti švagram jeho priateľky, a tak prišiel sám na políciu so zámerom objasniť danú záležitosť. Tu ho niekoľko policajtov zbilo a donútilo ho podpísať vyhlásenie, že bol zbitý švagram svojej priateľky. A zároveň mu povedali, že postavenie jeho otca mu v danej situácii vôbec nie je na prospech. Súd uznal porušenie čl. 14 v spojitosti s čl. 3 (*zákaz mučenia*) v rámci procesnej roviny a s čl. 13 (*právo na účinný opravný prostriedok*) tým, že orgány nedokázali vyšetriť možné rasové motívy konania zo strany príslušníkov polície v rámci ich zlého zaobchádzania so sťažovateľom v kombinácii s ich postojom v priebehu vyšetrovania. To isté porušenie Európskeho dohovoru zistil súd aj v prípade *Petropoulou-Tsakiris v. Grécko* (sťažnosť č. 44803/04, rozsudok zo dňa 06. 03. 2008). Podobné rozsudky (porušenie čl. 14 v spojitosti s čl. 3 Európskeho dohovoru) boli vydané tak v prípade *Stoika v. Rumunsko* (sťažnosť č. 42722/02, rozsudok zo dňa 04. 06. 2008), kde došlo taktiež k ublíženiu na zdraví rómskych občanov zo strany príslušníkov polície, ako aj v prípade *Šečić v. Chorvátsko* (sťažnosť č. 40116/02, rozsudok zo dňa 31. 08. 2007), kde bol sťažovateľ napadnutý a brutálne zbitý, pričom počas napadnutia násilníci vykrikovali rasistické nadávky. K porušeniu čl. 14 v spojitosti s čl. 3 Európskeho dohovoru (*zlyhanie vyšetriť možné rasistické motívy udalosti*) prišlo aj v prípade *Bekos a Koutropoulos v. Grécko* (sťažnosť č. 15250/02, rozsudok zo dňa 13. 03. 2006), kde tak, ako aj v predchádzajúcich prípadoch, sťažovatelia

udávali ako dôvod sťažnosti ublíženie na zdraví zo strany príslušníkov polície.

Z uvedených prípadov je zreteľné, že konkrétne prípady týkajúce sa ochrany práv príslušníkov rómskej menšiny výrazne prispeli k precizovaniu zákazu diskriminácie podľa čl. 14, ako aj všeobecného zákazu diskriminácie upraveného v Protokole č. 12.

Ochrana práv príslušníkov menšín v rámci Európskej únie vo vzťahu k ochrane práv príslušníkov rómskej menšiny

Otázku ochrany práv Rómov je možné nájsť aj v práve Európskej únie, a to prostredníctvom ustanovení o zákaze diskriminácie založenej na rasovom pôvode. Európska únia sa sústreďovala v rámci boja proti diskriminácii veľa rokov iba na oblasť prevencie diskriminácie z dôvodu štátnej príslušnosti a pohlavia. V poslednom období však svoju pozornosť zamerala aj na iné možné dôvody diskriminácie, ako sú rasový alebo etnický pôvod, náboženské vyznanie alebo viera, zdravotné postihnutie, vek alebo sexuálna orientácia, ako to vyplýva aj z čl. 10 a 19 konsolidovaného znenia Zmluvy o fungovaní Európskej únie (ďalej len „ZFEÚ“), ako aj zo sekundárnej legislatívy, teda zo smerníc, ktoré upravujú povinnosť rovného zaobchádzania.⁵⁰ Rada po súhlase Európskeho parlamentu môže v rámci mimoriadneho legislatívneho konania prijať opatrenia na boj proti diskriminácii založenej okrem iného aj na etnickom pôvode. Taktiež Charta základných práv Európskej únie ustanovuje *rovné postavenie všetkých pred zákonom* (čl. 20), *zákaz diskriminácie z akéhokoľvek dôvodu* (čl. 21), ako aj *rešpektovanie kultúrnej, náboženskej a jazykovej rozmanitosti* (čl. 22).⁵¹ V oblasti zákazu diskriminácie z dôvodu rasového alebo etnického pôvodu bola prijatá Smernica Rady 2000/43/ES (20.06.2000), ktorou sa zavádza zásada rovnakého zaobchádzania s osobami bez ohľadu na rasový alebo etnický pôvod.⁵²

Smernica definuje *priamu diskrimináciu* ako situáciu, v ktorej by sa s jednou osobou z dôvodu rasy alebo etnického pôvodu zaobchádzalo

⁵⁰ Bližšie pozri VARGA, P. Religious Discrimination in the Workplace. In: B. MIKOŁAJCZYK, ed. *Free Movement of Goods and Persons across the Polish – Czech – Slovak Borders: Legal Differences and Similarities*. 1st ed. Katowice: Oficyna Wydawnicza Wacław Walasek, 2012, s. 94-101. ISBN 978-83-60743-57-7.

⁵¹ Bližšie pozri KARAS, V. a A. KRÁLÍK. *Právo Európskej únie*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 247. ISBN 978-80-7179-287-1.

⁵² Bližšie pozri VARGA, P. *Fundamentals of European Union Law: Constitutional and Institutional Framework*. 1st ed. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 112. ISBN 978-80-7380-362-9.

v porovnateľnej situácii menej priaznivo ako s inou osobou, a *nepriamu diskrimináciu* ako situáciu, kde by v dôsledku navonok neutrálneho predpisu, kritéria alebo zvyklosti bola znevýhodnená osoba určitej rasy alebo etnického pôvodu v porovnaní s inými osobami. Výnimku tvorí situácia, v rámci ktorej by bol uvedený predpis, kritérium alebo zvyklosť odôvodneným legitímnym cieľom a prostriedky na jeho dosiahnutie by boli primerané a nevyhnutné.

Vzhľadom na vyššie uvedené, ako aj na cieľ tejto štúdie je potrebné uviesť, že Súdny dvor Európskej únie (ďalej len „Súdny dvor EÚ“) doposiaľ nerozhodol prípad týkajúci sa práv a diskriminácie príslušníkov rómskeho etnika z rasového dôvodu (rozhodnutie vo veci samej), napriek tomu, že 13. januára 2013 vyniesol rozsudok vo veci *Komisia za zashtita ot diskriminatsia – Valeri Hariev Belov v. ChEZ Elektro Balgaria AD, ChEZ Raspredelnenie Balgaria AD a Darzhavna Komisia po energiyno i vodno regulirane (vec C-394/11)*. Bol to prvý spor prejednávaný Súdny dvorom EÚ, ktorý sa týkal porušenia práv Rómov z dôvodu príslušnosti k rómskemu etniku. Dôvodom na začatie tohto sporu bola prax existujúca v dvoch mestských častiach bulharského mesta Montana, v ktorých žijú prevažne príslušníci rómskeho etnika a kde spoločnosti zodpovedné za zásobovanie a distribúciu elektrickej energie (svoju činnosť vykonávajú pod dohľadom Štátnej komisie pre reguláciu v energetike a vodnom hospodárstve) umiestňujú elektromery na elektrické stĺpy vo výške 7 metrov, kým v iných mestských častiach ich umiestňujú maximálne vo výške 1,7 metra, aby boli pre spotrebiteľov prístupné. Zásobovacia spoločnosť sa vo svojich všeobecných obchodných podmienkach zaviazala, že umožní nepriamu vizuálnu kontrolu elektromerov umiestnených vo výške sedem metrov na základe písomnej žiadosti odberateľa v lehote do 3 dní, keď pristaví špeciálne vozidlo so zdvižnou plošinou, no túto ponuku však do podania sťažnosti nikto z dotknutých odberateľov nevyužil. Spoločnosť ponúka aj alternatívu, a to nainštalovanie kontrolných elektromerov do príbytkov odberateľov za poplatok. Sťažovateľ pán Belov uvádzal, že je týmto konaním diskriminovaný z dôvodu etnickej príslušnosti a takejto diskriminácii sú vystavené aj ostatné osoby rómskeho pôvodu bývajúc v daných dvoch mestských častiach. Z uvedeného vyplýva, že spor sa týka problematiky nepriamej diskriminácie na základe etnického pôvodu. Súdny dvor EÚ mal v rámci prejudiciálneho konania rozhodnúť, či predmetný spor, ktorý má byť preskúmaný, patrí do pôsobnosti smernice Rady 2000/43/ES s ohľadom na jej čl. 3 ods. 1 písm. h), ako aj otázku, čo sa rozumie pod pojmom „menej priaznivé zaobchádzanie“.

nie“ v zmysle č. 2 ods. 2 písm. a) predmetnej smernice. S návrhom na prejudiciálne konanie sa na Súdny dvor EÚ obrátila bulharská Komisia na ochranu pred diskrimináciou, ktorá požiadala Súdny dvor EÚ o určenie, či sporné konanie bulharských spoločností predstavuje diskrimináciu z dôvodu etnického pôvodu, a ak áno, tak ďalej o nariadenie jej ukončenia, a prípadne zaviazania jej pôvodcov na zaplatenie pokút.⁵³ Súdny dvor EÚ sa musel v prvom rade vysporiadať s otázkou prípustnosti konania prejednávaneho návrhu, ktorú spochybňovali ďalší účastníci konania z dôvodu, že bulharskú Komisiu na ochranu pred diskrimináciou nemožno považovať za vnútroštátny súdny orgán v zmysle čl. 267 ZFEÚ. Pri posudzovaní tejto otázky sa berie do úvahy množstvo okolností, napr. zriadenie orgánu zákonom, jeho trvalý charakter, záväznosť jurisdikcie, kontradiktórna povaha konaní, uplatňovanie právnych predpisov zo strany orgánu, ako aj jeho nezávislosť,⁵⁴ a tiež skutočnosť, že vnútroštátne sudy sa môžu obrátiť na Súdny dvor EÚ iba v prípade, ak rozhodujú o veci, a to v rámci konania, ktoré sa má ukončiť rozhodnutím súdnej povahy.⁵⁵ Čiže, ide o skúmanie daného orgánu tak z hľadiska jeho zloženia, ako aj z hľadiska jeho funkcie. V tejto súvislosti môže byť vnútroštátny orgán „súdny orgánom“ v zmysle článku 267 ZFEÚ, ak vykonáva súdne funkcie, avšak nie vtedy, ak vykonáva iné funkcie, predovšetkým funkcie správnej povahy.⁵⁶ Súdny dvor po podrobnom preskúmaní charakteru konkrétneho konania Komisie na ochranu pred diskrimináciou dospel k záveru, že jej rozhodnutie, ktoré má vydať v tomto prípade, je v podstate administratívneho charakteru a nemá súdnu povahu v zmysle judikatúry Súdneho dvora EÚ. A keďže toto rozhodnutie bude možné napadnúť podaním žaloby na správnom súde, voči ktorej sa možno odvolať na súd vyššej inštancie, existencia uvedených súdnych žalôb umožňuje zaručiť účinnosť mechanizmu návrhu na začatie prejudiciálneho konania stanoveného v článku 267 ZFEÚ a jednotnosť výkladu práva Únie v prejednávanej veci,

⁵³ Bližšie pozri Valeri Hariev Belov. Návrhy Generálnej advokátky Juliane Kokott, prednesené 20. septembra 2012, Vec C-394/11. In: *InfoCuria – Judikatúra Súdneho dvora* [online]. 2013 [cit. 2013-11-23]. Dostupné na: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=127265&pageIndex=0&doclang=SK&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=735259>.

⁵⁴ Bližšie pozri *Paul Miles and Others v. European Schools*. Rozsudok Súdneho dvora zo 14. júna 2011, C-196/09, Zb. s. I-5157, bod 37.

⁵⁵ Bližšie pozri *Synetairismos Farmakopoion Aitolias & Akarnanias (Syfait) and Others v. GlaxoSmithKline plc and GlaxoSmithKline AEEVE, formerly Glaxowellcome AEEVE*. Rozsudok Súdneho dvora z 31. mája 2005, C-53/03, Zb. s. I-4650, bod 29.

⁵⁶ Bližšie pozri *Azienda Nazionale Autonoma delle Strade (ANAS)*. Uznesenie Súdneho dvora z 26. novembra 1999, C-192/98, Zb. s. I-8593, bod 22.

predovšetkým smernice 2000/43, ktoré má uvedené ustanovenie Zmluvy zaručiť (bod 52 predmetného rozsudku). Taktiež dotknutá osoba, pán Belov, môže tiež podať žalobu v rámci občianskoprávneho konania a dosiahnuť tak ukončenie sporného konania, ako aj náhradu škody. Súdny dvor EÚ na základe týchto konštatovaní rozhodol, že nemá právomoc odpovedať na otázky položené Komisiou na ochranu pred diskrimináciou, a nezaoberal sa tak otázkami týkajúcimi sa samotnej nepriamej diskriminácie na základe etnického pôvodu.

Súdny dvor EÚ sa však už viackrát zaoberal prípadmi porušenia zákazu diskriminácie, či už na základe vyššie uvedenej Smernice Rady 2000/43/ES (napr. *C-391/09 Malgožata Runevič-Vardyn a Lukasz Wardyn v. Vilniaus miesto savivaldybės administracija, Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija, Valstybinė lietuvių kalbos komisija, Vilniaus miesto savivaldybės administracijos Teisės departamento Civilinės metrikacijos skyrius* – rozsudok druhej komory z 12. 05. 2011; (*C-415/10 Galina Meister v. Speech Design Carrier Systems GmbH* – rozsudok druhej komory z 19. 04. 2012; *C-571/10 Servet Kamberaj v. Istituto per l'Edilizia Sociale della Provincia autonoma di Bolzano (IPES), Giunta della Provincia autonoma di Bolzano, Provincia autonoma di Bolzano* – rozsudok veľkej komory z 24. 04. 2012), alebo na základe Smernice Rady 2000/78/ES, ktorá ustanovuje všeobecný rámec pre rovnaké zaobchádzanie v zamestnaní a povolani (C-81/12 *Asociația Accept v. Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării* – rozsudok tretej komory z 25. 04. 2013)). Avšak iba prípad *C-54/07 Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding v. Firma Feryn NV (2008)*, ukončený rozsudkom druhej komory z 10. 07. 2008, sa týkal diskriminácie na základe rasového alebo etnického pôvodu – uplatňovania diskriminačnej politiky prijímania zamestnancov (neumožnenie imigrantom – Maročanom – prihlásiť sa do výberového konania). Súdny dvor EÚ v tomto prípade konštatoval, že k priamej diskriminácii na základe rasového alebo etnického pôvodu v zmysle danej Smernice postačuje verejné vyhlásenie potenciálneho zamestnávateľa, ktoré odradí určitú kategóriu zamestnancov, aby sa o toto zamestnanie uchádzali. Takéto vyhlásenie predstavuje priamu diskrimináciu v prístupe k zamestnaniu v zmysle danej smernice (čl. 2 ods. 2 písm. a)). Interpretáčné pravidlá vyslovené Súdnym dvorom EÚ vo vyššie spomenutých prípadoch sú členské štáty povinné dodržiavať a môžu byť v budúcnosti aplikované i v rámci prípadov týkajúcich sa rómskeho etnika.

Záver

Vzhľadom na vyššie uvedené prípady, ktoré boli predmetom skúmania tak kvázi-súdnych orgánov v rámci univerzálneho systému ochrany ľudských práv, ako aj Európskeho súdu pre ľudské práva či Súdneho dvora EÚ je možné konštatovať, že štáty ani v dnešnej dobe nedokážu eliminovať diskrimináciu svojich obyvateľov z dôvodu rasy, príslušnosti k národnostnej menšine či etniku. Odlišnosť neznamená menejcennosť, byť iný neznamená byť horší alebo vhodnejší na zlé zaobchádzanie.

Vrátiac sa však k judikatúre kvázi-súdnych a súdnych orgánov ochrany práv a slobôd zisťujeme, že kvázi-súdne orgány odhalili a následne odporučili dôsledne dodržiavať, resp. upraviť vnútroštátne právo hlavne v oblasti zákazu rasovej diskriminácie, zaručenia práva každého na štátne občianstvo, prístupu na všetky miesta a na používanie všetkých služieb určených pre verejnosť, v oblasti práva na slobodu pohybu a pobytu v rámci hraníc štátu, práva žiadať spravodlivú a primeranú náhradu utrpenej škody. V oblasti ochrany práv žien došlo k porušeniu práva na zdravotnú starostlivosť, osobitne počas tehotenstva a šestonedelia, práva slobodne sa rozhodnúť o počte a čase narodenia detí, s čím súvisí aj porušenie práva na prístup k informáciám, ktoré zabezpečia možnosť uplatnenia si tohto práva, a v neposlednom rade aj k porušeniu práva na prístup k vzdelávacím informáciám napomáhajúcim zabezpečiť zdravie a blaho rodiny, vrátane informácií týkajúcich sa plánovania rodiny. Osobitnú kategóriu tvorí porušenie práv týkajúcich sa zákazu mučenia, hlavne povinnosti štátu zabrániť verejnému činiteľovi v jeho konaní, ktoré síce nie je mučením, ale je kruté, neľudské alebo ponižujúce, ako aj povinnosti štátu vyšetrovať mučenie a umožniť mučenej osobe právo na prerokovanie jej sťažnosti.

Pri skúmaní judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva sme došli k záveru, že súd vo viacerých prípadoch, kde sťažovateľ bol príslušníkom rómskeho etnika, konštatoval porušenie práva na rešpektovanie súkromného a rodinného života, práva na život, ako aj zákazu mučenia bez spojitosti s čl. 14 Európskeho dohovoru. Súvislosť konania, resp. nekonačia štátu a jeho orgánov s rasovou diskrimináciou v duchu čl. 14 Európskeho dohovoru bola zistená v rámci iných prípadov, kde súd konštatoval porušenie práva na život, na spravodlivý proces, na účinný opravný prostriedok, na rešpektovanie súkromného a rodinného života, práva na vzdelanie, na ochranu majetku, práva na slobodné voľby. Došlo takisto k zlyhaniu vyšetriť možné rasistické motívy udalostí a k porušeniu záka-

zu mučenia. Tu treba konštatovať, že najprv musí byť preukázané porušenie konkrétneho práva alebo slobody, ktoré je chránené inými ustanoveniami Európskeho dohovoru, a až následne súd aplikuje čl. 14, t.j. skúma, či nedošlo porušením daného ustanovenia zároveň aj k diskriminácii sťažovateľa. Sťažovateľ teda tvrdí, že nastal zásah do jeho práva, čiže neboli dodržané hmotnoprávne normy, a okrem toho bol aj diskriminovaný, lebo osoby v porovnateľnej situácii nevzdorovali podobnej nevýhode. Článok 14 Európskeho dohovoru teda nezakazuje diskrimináciu všeobecne, ale iba v kontexte s aplikáciou práva a slobody, ktoré zaručuje Európsky dohovor a jeho protokoly, preto ak niektoré ustanovenie Európskeho dohovoru alebo jeho protokolov negarantuje (i keď len implicitne) právo alebo slobodu, ktorého porušenie jednotlivec namieta, nemá čl. 14 vlastnú oblasť pôsobnosti, a teda ani vlastnú nezávislú existenciu. Z ustanovenia čl. 14 síce vyplýva jeho autonómia, no aplikovať ho možno iba v kontexte s právami a slobodami Európskeho dohovoru alebo jeho protokolov. Diskriminácia sa môže prejavovať tak pri posudzovaní porušenia zákazu diskriminácie (tzv. *hmotnoprávny aspekt*), ako aj pri v procese zisťovania, či došlo alebo nedošlo k porušeniu zákazu diskriminácie (tzv. *procesnoprávny aspekt*). Nový prístup v oblasti zákazu diskriminácie zavádza Protokol č. 12 k Európskemu dohovoru, ktorý zakazuje všetky formy diskriminácie a ktorý nadobudol platnosť 1. apríla 2005. Článok 1 ods. 1 Protokolu č. 12 ustanovuje, že užívanie všetkých práv ustanovených právom sa zabezpečuje bez diskriminácie z akéhokoľvek dôvodu, ako je rasa, pohlavie, farba pleti, jazyk, náboženstvo, politické alebo iné zmýšľanie, národnostný alebo sociálny pôvod, príslušnosť k národnostnej menšine, majetok, rod alebo iné postavenie, a ods. 2 dodáva, že akýkoľvek orgán verejnej moci nemôže nikoho diskriminovať na základe akéhokoľvek dôvodu, najmä na základe tých dôvodov, ktoré sú uvedené v ods. 1. Osoba nemôže byť diskriminovaná pri užívaní akéhokoľvek práva, ktoré jej patrí na základe vnútroštátnych predpisov, ani v užívaní práva, ktoré môže byť odvodené od povinnosti verejného orgánu správať sa určitým spôsobom. Žiadna osoba nemôže byť diskriminovaná konaním alebo opomenutím verejného orgánu, dokonca ani v prípade, keď tento orgán môže rozhodnúť podľa vlastného uváženia. Tento všeobecný zákaz diskriminácie sa týka nielen vzťahu medzi súkromnou osobou a verejným orgánom (*de facto* štátom), ale aj vzťahu medzi súkromnými osobami navzájom v prípadoch, kde sa očakáva regulácia tohto vzťahu zo strany štátu. Pri porovnaní čl. 14 Európskeho dohovoru a týchto ustanovení Protokolu č. 12 je zrejmé, že kým čl. 14 nemá samostatnú povahu a je potrebné ho uplatňovať vždy v spojitosti s iným právom daného do-

hovor, Protokol č. 12 ustanovuje všeobecný zákaz diskriminácie. Jedným prípadom, kde doteraz Európsky súd rozhodol o porušení Protokolu č. 12 (konkrétne jeho čl. 1), bol prípad *Sejdic a Finci v. Bosna a Hercegovina*, kde jedným zo sťažovateľov bol príslušník rómskeho etnika.

Súdny dvor EÚ sa bude v rámci svojej rozhodovacej činnosti v oblasti diskriminácie riadiť predovšetkým ustanoveniami smernice Rady 2000/43/ES z 20. júna 2000, ktorou sa zavádza zásada rovnakého zaobchádzania s osobami, bez ohľadu na ich rasový alebo etnický pôvod. V prvom prípade (vec C-394/1), v ktorom sa namietalo porušenie práv Rómov z dôvodu príslušnosti k rómskemu etniku, Súdny dvor EÚ nakoniec neskúmal otázku diskriminácie vzhľadom na to, že nemal právomoc odpovedať na otázky, ktoré položila Komisia na ochranu proti diskriminácii.

Na záver možno konštatovať, že štáty majú čo zlepšovať v oblasti tolerancie a akceptácie menšín a ich práv. Parafrázujúc Jannette Maziniovú, Rómovia nikdy nemali svoj priestor, svoju krajinu, stáročia sa stretávali s odmietaním z dôvodu inakosti, cítili a cítia sa byť menejcenní, majorita ich vníma ako sociálnu vrstvu, a nie ako národnosť či menšinu, ktorej príslušníci majú v štáte právo na osobitnú ochranu svojich práv.⁵⁷ Aj preto je dôležitá výchova k úcte a dodržiavaniu ľudských práv, ako aj práv menšín, čo by mala byť jedna z bazálnych úloh, ale aj cieľov každého štátu.

Zoznam bibliografických odkazov

- A. S. v. Russian Federation* [2011-08-26]. Communication No. 45/2009, UN Doc. CERD/C/79/D/45/2009.
- Anna Koptova v. Slovak Republic* [2000-08-08]. Communication No. 13/1998, UN Doc. CERD/C/57/D/13/1998.
- Azienda Nazionale Autonoma delle Strade (ANAS)*. Uznesenie Súdneho dvora z 26. novembra 1999, C-192/98, Zb. s. I-8585-I-8595.
- B. J. v. Denmark* [2000-03-17]. Communication No. 17/1999, UN Doc. CERD/C/56/D/17/1999.
- Buckley v. The United Kingdom*. Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva z 25. 09. 1996, Application No. 20348/92.

⁵⁷ Bližšie pozri ČOBEJOVÁ, E. a L. KRIVOŠÍK. Nie som aktivistka. *Týždeň*. 2013, roč. 10, č. 4, s. 16-18. ISSN 1336-5932.

- Connors v. The United Kingdom*. Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva z 27. 05. 2004, Application No. 66746/01.
- ČAPEK, J. *Evropská úmluva o ochraně lidských práv, komentář s judikaturou: I. část – Úmluva*. 1. vyd. Praha: Linde, 2010. 887 s. ISBN 978-80-7201-789-8.
- ČOBEJOVÁ, E. a L. KRIVOŠÍK. Nie som aktivistka. *Týždeň*. 2013, roč. 10, č. 4, s. 16-18. ISSN 1336-5932.
- Dohovor o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien* [1979-12-18]. New York: OSN, 1979 [Publikovaný pod č. 62/1987 Zb.].
- Dohovor proti mučeniu a inému krutému, neľudskému či ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu* [1984-12-10]. New York: OSN, 1984 [Publikovaný pod č. 143/1988 Zb., pre SR platný na základe sukcesie do práv a záväzkov bývalej ČSFR].
- Druhá a tretia periodická správa SR k Dohovoru o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien: (za obdobie 1998 – 2006)* [online]. 2013. 68 s. [cit. 2013-11-23]. Dostupné na: [http://www.foreign.gov.sk/App/wcm/media.nsf/vw_ByID/ID_F50BBDEA0404687CC1257648004BD6B9_SK/\\$File/234_periodicka_sprava_k_Dohovoru_o_odstraneni_vsetkych_foriem_diskriminacie_zien.rtf](http://www.foreign.gov.sk/App/wcm/media.nsf/vw_ByID/ID_F50BBDEA0404687CC1257648004BD6B9_SK/$File/234_periodicka_sprava_k_Dohovoru_o_odstraneni_vsetkych_foriem_diskriminacie_zien.rtf).
- Hajrizi Dzemajl et al. v. Yugoslavia* [2002-11-21]. Communication No. 161/2000, UN Doc. CAT/C/29/D/161/2000.
- Human Rights Bodies. In: *United Nations Human Rights* [online]. 2013 [cit. 2013-11-23]. Dostupné na: http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/TBSearch.aspx?Lang=en.
- JANKUV, J. *Medzinárodné a európske mechanizmy ochrany ľudských práv*. 1. vyd. Bratislava: Iura Edition, 2006. 358 s. ISBN 978-80-8078-096-8.
- JANKUV, J. *Medzinárodnoprávna ochrana práv príslušníkov menšín*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. 316 s. ISBN 978-80-7380-210-3.
- KARAS, V. a A. KRÁLIK. *Právo Európskej únie*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012. 526 s. ISBN 978-80-7179-287-1.
- Kashif Ahmad v. Denmark* [2000-03-13]. Communication No. 16/1999, UN Doc. CERD/C/56/D/16/1999.

- KMEC, J., D. KOSAŘ, J. KRATOCHVÍL a M. BOBEK. *Evropská úmluva o lidských právech*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012. 1687 s. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-365-3.
- L. R. et al. v. Slovakia* [2005-03-07]. Communication No. 31/2003, UN Doc. CERD/C/66/D/31/2003, A/60/18, s. 119-133.
- L. R. et al. v. Slovakia* [2005-03-07]. Communication No. 31/2003, UN Doc. CERD/C/66/D/31/2003.
- Miroslav Lacko v. Slovak Republic* [2001-08-09]. Communication No. 11/1998, UN Doc. CERD/C/59/D/11/1998.
- Mr. Dragan Durmic v. Serbia and Montenegro* [2006-03-06]. Communication No. 29/2003, UN Doc. CERD/C/68/D/29/2003.
- Ms. A. S. v. Hungary* [2006-08-14]. Communication No. 4/2004, UN Doc. CEDAW/C/36/D/4/2004.
- Ms. M. B. v. Denmark* [2002-03-13]. Communication No. 20/2000, UN Doc. CERD/C/60/D/20/2000.
- Opčný protokol k Dohovoru o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien* [1999-10-06]. New York: OSN, 1999 [Publikovaný pod č. 343/2001 Z.z.].
- Paul Miles and Others v. European Schools*. Rozsudok Súdneho dvora zo 14. júna 2011, C-196/09, Zb. s. I-5139-I-5160.
- PETRÁŠ, R., H. PETRŮV a H. Ch. SCHEU, eds. *Menšiny a právo v České republice*. 1. vyd. Praha: Auditorium, 2009. 507 s. ISBN 978-80-87284-00-1.
- Protocol No. 12 to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms [2005-04-01]. In: *Council of Europe* [online]. 2012 [cit. 2013-11-23]. Dostupné na: <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=177&CM=7&DF=11/11/2012&CL=ENG>.
- Rámcový dohovor na ochranu národnostných menšín* [1995-02-01]. Štrasburg: Rada Európy, 1995 [Publikovaný pod č. 160/1998 Z.z.].
- Rules of Procedure of the Committee on the Elimination of Discrimination against Women*. UN Doc. A/56/38 (2001), s. 86-115.
- Rules of Procedure* [1989-01-01]. UN Doc. CERD/C/35/Rev.3.

- STRÁŽNICKÁ, V., A. ERDŐSOVÁ, I. HAUERLANDOVÁ, N. MATIS a A. STRÁŽNICKÁ. *Medzinárodná a európska ochrana ľudských práv*. 1. vyd. Bratislava: Eurokódex, 2013. 560 s. ISBN 978-80-89447-95-4.
- SVÁK, J. *Ochrana ľudských práv: (z pohľadu judikatúry a doktríny štrasburských orgánov ochrany práv)*. 2. rozš. vyd. Žilina: Poradca podnikateľa, 2006. 1116 s. ISBN 978-80-88931-51-5.
- Synetairismos Farmakopoion Aitolias & Akarnanias (Syfait) and Others v. GlaxoSmithKline plc and GlaxoSmithKline AEVE, formerly Glaxowellcome AEVE*. Rozsudok Súdneho dvora z 31. mája 2005, C-53/03, Zb. s. I-4638-I-4652.
- ŠIKUTA, J. a E. HUBÁLKOVÁ. *European Court of Human Rights: Case-Law of the Grand Chamber 1998 – 2006*. 1st ed. Hague: T.M.C. Asser Press, 2007. 522 s. ISBN 978-90-6704-242-0.
- ŠUPÍNOVÁ, M. *Reprodukčné zdravie ako problém sociálne slabých a vylúčených skupín*. 1. vyd. Zvolen: Technická univerzita vo Zvolene, 2011. 65 s. ISBN 978-80-228-2307-4.
- Valeri Hariev Belov. Návrhy Generálnej advokátky Juliane Kokott, prednesené 20. septembra 2012, Vec C-394/11. In: *InfoCuria – Judikatúra Súdneho dvora* [online]. 2013 [cit. 2013-11-23]. Dostupné na: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=127265&pageIndex=0&doclang=SK&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=735259>.
- VARGA, P. *Fundamentals of European Union Law: Constitutional and Institutional Framework*. 1st ed. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. 112 s. ISBN 978-80-7380-362-9.
- VARGA, P. Religious Discrimination in the Workplace. In: B. MIKOŁAJ-CZYK, ed. *Free Movement of Goods and Persons across the Polish – Czech – Slovak Borders: Legal Differences and Similarities*. 1st ed. Katowice: Oficyna Wydawnicza Waclaw Walasek, 2012, s. 94-101. ISBN 978-83-60743-57-7.
- WELLER, M. ed. *Universal Minority Rights: A Commentary on the Jurisprudence of International Courts and Treaty Bodies*. 1st ed. Oxford: Oxford University Press, 2007. 572 s. ISBN 978-0-19-920851-7.
- Ziad Ben Ahmed Habassi v. Denmark* [1999-03-17]. Communication No. 10/1997, UN Doc. CERD/C/54/D/10/1997.

JUDr. Dagmar Lantajová, PhD.

Právnická fakulta
Trnavská univerzita v Trnave
Kollárova 10
917 01 Trnava
Slovenská republika
lantajovci@stonline.sk